

CSATÁRI BENCE

A KISZ könnyűzenei politikája

Bár néhány korabeli kultúrpolitikus és zenei szervnél dolgozó hivatalnok visszaemlékezése szerint 1956 után: a represszió idején és az azt követő „puha diktatúra” alatt a pártállam nem tulajdonított túl nagy jelentőséget a kultúrán belül a szórakoztatóiparnak, azon belül pedig a könnyűzenének,¹ történeti értékű dokumentumaink és más forrásaink (például általam készített interjúk) ennek az állításnak némileg ellentmondanak. Egyrészt nem mosható össze a Kádár-rendszer első hat éve az utána következő konszolidációs folyamattal, hiszen ez utóbbiban jócskán megszorodott a könnyűzenével foglalkozó intenciók száma; másrészt viszont a különböző szintű kormányzati és pártszervek iratai között még az 1957–1963 közötti években is jelentős számban fellelhetők a kifejezetten a könnyű műfajjal foglalkozó anyagok, amelyek jól mutatják, hogy a rezsimnek egyáltalán nem volt mindegy, hogy mi történik ezen a területen.

A közvetlen beavatkozások mellett, amelyek többnyire a helyi vagy intézményi hatalmasságok utasítására történtek, természetesen sok olyan párt- és állami állásfoglalást is megemlíthetünk, amely *ab ovo* nem szolgálta a közvetlen beavatkozást, csupán irányelveket fogalmazott meg a későbbiekre nézve. Az intenciók másik jellegzetes tulajdonsága, hogy a „slendrián diktatúra” sajátosságai miatt nem volt minden esetben fogantatja a pártállami szervek utasításainak, mert a helyi viszonyok között másként hajtották végre őket, mint ahogy elő volt írva, illetve más fontos szempontokra lehetett hivatkozni, amelyek miatt nem

¹ Például Harsányi László, a KISZ KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztálya (TKKO) utolsó vezetőjének közlése Silló Sándor: *Könnyű zene, nehéz évek* (2005) című filmjében, illetve Pentz Zsolt, a Nemzetközi Koncertigazgatóság könnyűzenei osztályvezetőjének visszaemlékezése 2005. április 9-én.

kövezték maradéktalanul az előírásokat. A helyi szintű végrehajtás – így „a helyi KISZ” – másrésről viszont éppen azért lehetett állam az államban, mert bármennyire is az él a köztudatban, hogy a pártállami diktatúrában a rendszer mindent tudott az „alattvalóiról”, az érem másik oldala éppen az, hogy egyes művészeket akkor sem ért feltétlenül retorzió, ha a rendszer értelmezésétől eltérő felfogásban adták elő műveiket. Ez azzal magyarázható, hogy kedveltségük és nem utolsósorban profitot hajtó tevékenységük miatt a szórakozóhelyek vezetői, a művelődési házak igazgatói eltekintettek a zenészek olyan megnyilvánulásaitól, amelyek nem voltak összhangba hozhatók a szocialista állampolgár ideáljával, a kultúrpolitikai vezetés pedig nem egy esetben felhagyott a számonkéréssel. Nem véletlenül, hiszen a híres kádári „összekacsintás” azt a célt szolgálta, hogy az átlagembereket megnyerje magának, tehát maga a rendszer névadója és első embere „járult hozzá” ahhoz, hogy a pártállami direktívákat némely esetben rugalmasabban kezeljék. A rendszer kijátszhatósága témánk szempontjából abban mutatkozott meg, hogy egyes könnyűzenei intézményekben nagy szigorúsággal, máshol pedig szinte egyáltalán nem vették figyelembe az elvárásokat. Így fordulhatott elő, hogy míg egyes szórakozóhelyeken a rendezőgárda drákói szigora érvényesült, addig máshol esetleg ugyanazért a viselkedésért nem szüntették meg a fiatalok szórakozását és a zenészek tevékenységét.² Mutatja az anomáliát, hogy egyes esetekben a legkisebb kilengéseket is a legnagyobb retorzióval sújtották. Ez a könnyűzenei élet területén egyértelműen a színpadtól való eltiltást, cizelláltabban kifejezve a fellépési engedély megadásának tilalmát vonta maga után. Attól függően, hogy milyen magas pozíciót töltött be az egyes zenekarokat negligálni szándékozó személy, az eltiltás lehetett lo-

² Hírhedt és ellentmondásos alakja volt a Kádár-rendszernek Rajnák László, a Budai Ifjúsági Park majdnem húsz évig regnáló igazgatója, aki birkózódedzőből avansált az intézmény vezetőjévé. Kezdetben tiltotta a farmer és a fiúk számára a hosszú haj viselését, míg végül Kádár 1971-es parlamenti beszéde után („Nem baj, ha hosszú a fiatalok haja, csak mossák!”) engedett a szigorából. Sok visszaemlékezés szerint viszont elcsattant egy-egy pofon „a rend kedvéért” a későbbiekben is, sőt a zenekarokat is leállíttatta koncert közben, ha rendbontás történt. (JÁVORSZKY Béla Szilárd–SEBŐK János: *A magyarok története. 1. Népszabadság könyvek*, Budapest, 2005. 56.) A brutalitásra a Budai Ifjúsági Parkban további példa, amikor ifj. Rajk Lászlót francia egyetemista barátaival együtt megverték farmerveiseletük miatt 1971-ben, amiből kis híján diplomáciai bonyodalom keletkezett. Mivel a farmert éppen ettől az évtől engedélyezték itt, így egyes feltételezések szerint a két esemény között összefüggés volt. (Gál Iván, az Országos Rendező Iroda, majd az Ifjúsági Rendező Iroda igazgatójának közlése 2005. június 26-án.) Másik verzió szerint Gyurkó László 1971. május 25-i KISZ KB-nak címzett nyílt levele, amely a *Valóság* című folyóiratban is megjelent ekkor, hatott ilyen irányban a szórakozóhelyeken.

kális, megyei vagy országos kiterjedésű. Emögött feltétlenül azt a szándékot kell látnunk, hogy az illető a rezsim kiszolgálását a legmagasabb fokon óhajtotta kivitelezni, és cselekedete a rendszer iránti hűségnyilatkozattal volt egyenlő. A rendszer alacsonyabb és magasabb fokán elhelyezkedők ugyanis egyaránt féltették egzisztenciájukat, sőt a kulturális életben nem ritkán előfordult, hogy 1956-os múlttal, priusszal rendelkező személyek kaptak itt színekúra állásokat, a rendszer iránti hűségüket tesztelendő. Ez sokszor annyira jól sikerült, hogy például a lefelé buktatott, egykor Nagy Imre köréhez tartozó másod-, harmadonfalonbeli politikusok az adott intézmény első számú vezetőjévé nőttek ki magukat a hetvenes-nyolcvanas években.³ Ezeket a pozíciókat végül arra használták fel, hogy saját elképzeléseiket valósítsák meg a szocializmus ideológiájának leple alatt; emiatt bizonyos nézeteltérések is keletkeztek a különböző könnyűzenei szervek között.⁴

A könnyűzenét magában foglaló kulturális élet irányításában fontos szerep jutott az 1957. március 21-én alapított Kommunista Ifjúsági Szövetségnek mint az ifjúságot vezető, az állampártnak mindig feltétlen hűséggel és tisztelettel tartozó szervezetnek. Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy miként kapcsolódtak a KISZ különböző szervei a párt és az államigazgatás egyes szerveihez, milyen ideológiai útmutatásokat fogalmaztak meg a fiatalok szórakozásának és szórakoztatásának problémakörével kapcsolatban, és nem utolsósorban azt, hogyan változott a felgöcsük a Kádár-rendszer 33 éve alatt.

³ Erre eklatáns példa a Magyar Hanglezkiadó Vállalatnál dolgozó Erdős Péter márkamedzser karrierje, aki egyéniségének köszönhetően jutott fel a csúcsra. 1956-os szereplése miatt 1957 márciusától fogva tartották, és másfél év börtönre ítélték, majd sokáig parkolópályára tették, többek között az Artisjusnál alkalmazták. 1968-ban került a lemezkiadóhoz, és bár hivatalosan soha nem töltött be itt igazgatói posztot (Bors Jenő mögött második emberként dolgozott), a könnyűzenei élet befolyásos és tényleges irányítójaként tartották számon a cégnél. (*Hogyan készül a popmedzser?* Erdős Péterrel beszélget Acsay Judit. Unió Kiadó, Budapest, 1990.)

⁴ 1973-ban egy ilyen nézeteltérés kapcsán bontakozott ki a Jelbeszéd-ügy. Koncz Zsuzsa szólólemezt, rajta a címadó *Jelbeszéd* című Bródy János-szerzeménnyel, az MHV kiadta, ám a rádiónál fenntartásokkal fogadták, úgy érzelve, hogy Bródy kimondva-kimondatlanul a cenzúrát és némi áthallással a szocialista jelszavakat állította pellengérré. Mivel a rádiót jóval többen hallgatták, mint ahányan lemezt vettek abban az időben, ezért érthető módon a rádió jóval szigorúbb műsorpolitikát folytatott, így ezt a számot sem tűzte műsorra. Az ügyben az MSZMP TKKO egyik munkatársa, Kóháti Zsolt intézkedett: a már üzletkebe szállított lemezeket eladhatták, de a raktárkészletet megsemmisítették. Bors Jenő túlzott liberalizmusa miatt abban az évben a szokásostól eltérően csak prémiumának felét kaphatta meg. (SEBŐK János: *Rock a vasfüggöny mögött*. GM és társai Kiadó, Budapest, 2002. 158–159.; SZÖNYEI Tamás: *Nyilván tartottak*. Magyar Narancs–Tihany Rév Kiadó, Budapest, 2005. 385–386.)

A KISZ alapításától 1963-ig

A párt Intéző Bizottságának ülésén 1957. január 25-én határoztak a KISZ megalapításáról, amelyhez a Komszomol segítségét és tanácsait kérték. Reálisan látták a helyzetet, miszerint a fiatalok ekkor még nem álltak a Kádár-kormány mellett. Földes László szólalt fel először az ifjúság szórakoztatása érdekében; ezen az ülésen lényegében a KISZ létrehozása mellett is azért döntöttek, hogy segítségével megnyerjék a rendszernek a fiatalokat.⁵

A KISZ-nek már csak azért is nagy volt a felelőssége, mert a már idősebb pártvezetés egyre kevésbé érezte át a fiatalok napi problémáit, így a szórakozás utáni vágyukat sem értette. Legalábbis – az MSZMP Budapesti Bizottságának 1957. szeptember 26-i ülésén – így érvelt Kelen Béla, a fővárosi pártbizottság titkára, aki a Rákosi-érához képest önkritikus hangot ütött meg a párt ifjúságpolitikájával kapcsolatban. Mint mondta, az MSZMP aktivistái – szemben a Szovjetunió bolsevik pártjának már akkor is közel negyven éves múltjával – nem értettek megfelelőképpen a fiatalok neveléséhez. Ezt azzal magyarázta, hogy a magyar kommunista politikusoknak nem voltak ifjúsági tapasztalataik; ez érthető is, hiszen a Horthy-korszakban csak illegálisan tevékenykedhettek, a szó hagyományos értelmében tehát aktív pártélet nem is folytatható, következésképpen a fiatalok problémái az 1945-öt megelőző időszakban eléggé háttérbe szorultak.⁶

Az MSZMP Központi Bizottságának delegáltjaként és a Kádár-rendszer kulturális életének egyik irányítójaként szólalt fel az ülésen Aczél György, aki szintén a szovjet mintát említette, mint amely üdvözítő lehet a magyar kommunista párt számára is az ifjúsági kérdésben. Aczél mondanivalóját átjárták a Szovjetunióhoz fűződő szervilis magyar pártvezetés szólamai, ugyanakkor érdemi változtatásokat is sürgetett a nyugati szubkultúra elleni küzdelemben. Szerinte egyrészt a közfelfogást kell megváltoztatni, másrészt a Kommunista Ifjúsági Szövetségre kell nagyobb súlyt helyezni, hogy a politikailag közömbös fiatalokat a szocialista célokhoz közelítse. „Menjenek táncolni fiataljaink, ha ezt szeretik, de ne tűrjük a jampeceket. A Szovjetunióban is vannak jampecek, de sokkal kisebb számban, mint nálunk, azért, mert ott színházban, cir-

⁵ Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) M-KS 288. f. 5/1957 12. ó. e. (MSZMP PB-iratok.) – Az MSZMP PB funkcióját megalakítása előtt az Intéző Bizottság töltötte be.

⁶ Budapest Fővárosi Levéltár (a továbbiakban: BFL) XXXV. 1. a/3. Az MSZMP Budapesti Bizottsága Pártbizottságának iratai. 1957. szeptember 26. – Az alábbi idézetek a következő jegyzetig mind innen valók.

kuszban és mindenütt kigúnyolják őket. Valami ilyesmit kellene nálunk is csinálni. A KISZ nemcsak politikai célkitűzéseket adhat, hanem kulturális neveléssel közelebb tudjuk hozni hozzánk azokat a fiatalokat, akik nem érdeklődnek a politika iránt.” Ehhez hasonlóan fogalmazott Schumet Lajos is: „A KISZ-es fiatalok járjanak el a tánciskolákba, hogy példát mutassanak a párton kívülieknek.” A következő felszólaló a fiatalokat egy kommunista és egy párton kívüli részre osztotta és ez utóbbiakhoz soroltakat – Aczél György szóhasználatát átvéve – jampeceknek nevezte, és ellenük az előtte szólóknál még radikálisabb fellépést követelt. Szerinte vezetői szerepre a kulturális életben is kizárólag a kommunista kötődésűek alkalmasak, sőt morális tartást is csak ezek a személyek képviselnek: „...a kulturális házakat nem a mi fiataljaink, hanem a jampecek használják, mert nem lépnek fel ellenük. Hozzáértő, fiatalokat szerető, becsületes, kommunista emberek vezessék a kulturális házakat!” (Szintén ezen a pártbizottsági ülésen hangzott el, hogy a fővárosi ifjúságpolitika további irányelveinek meghatározásához feltétlenül fel kell használni a kerületi pártbizottságok első titkárainak, valamint a KISZ-szel kapcsolatban lévő bizottsági tagoknak a véleményét. Ez utóbbiak rendszeresen eljártak a kerületi KISZ-szervezet vezetőségének és a vállalatok KISZ-alapszervezeteinek gyűléseire.)

Érdekes módon az MSZMP fővárosi Végrehajtó Bizottsága 1960-ban hasonlóan elmarasztaló véleménnyel volt az akkori könnyűzenéről, mint a fiatalok nagy része, a kiutat azonban mindkét fél másban látta, mivel más szempontból tartották alacsony színvonalúnak a produkciókat. Az ifjúság néhány év múlva a beatzenében találta meg a választ az elfáradt, anakronisztikussá váló táncczenei áramlatra, míg a párt inkább a tradicionális népzenehez való visszatérést tekintette célravezetőnek, túlságosan polgárinak, azaz a munkás–paraszt szövetség ideológiájától távol állónak tartva a tánccdalénekeseket és zenészeket.⁷ A KISZ budapesti kulturális seregszemléje kapcsán a párt Budapesti Végrehajtó Bizottságának 1960. január 4-ei ülésén Hantos János, a Fővárosi Tanács elnökhelyettese azt az anakronisztikusnak ható kijelentést tette, miszerint a fiataloknak inkább népdalokat kellene énekelniük munka közben, mintsem a „mai, oly nagy népszerűségnek örvendő, semmitmondó, értelmetlen szövegű slágereket”. Ezen az ülésen vetődött fel – szintén a párt döntési mechanizmusát követve – a pártbizottság által már tárgyalt „huligánkérdés”. Kelen Béla, a pártbizottság titkára ehhez kapcsoló-

⁷ Uo. 1. a/4. Az MSZMP Budapesti Bizottsága Végrehajtó Bizottságának iratai. 1960. január 4.

dóan szólalt fel; beszédének lényege az „Először megverni, aztán megnyerni”⁸ elve volt, ami így, szó szerint elhangzott, és a visszaemlékezések szerint ezt Kelen komolyan is gondolta. Ugyanennek a „huliganizmusnak” a visszaszorítását szorgalmazták az 1960. július 18-i végrehajtó bizottsági ülésen, ahol – a KISZ budapesti seregszemléjéhez kapcsolódóan – célként fogalmazták meg az ifjúsági klubok számának gyarapítását.⁹ A rendezvényről készült beszámoló nem tükrözött különösebben jó véleményt: „Nagy számban vettek részt [a seregszemlén] a tánczenekarok is, amelyekre általában a zenei igénytelenség, a gyenge hangszertudás és a szakvezetés teljes hiánya jellemző.” Ugyanakkor a munkásdalárdákat felmagasztalta a dokumentum, és célként jelölte meg a KISZ befolyásának a növelését a klubokban, amit leginkább a tánciskolák és táncversenyek szervezésével gondoltak elérni.¹⁰ Hozzátehetjük: ezt az 1960-as elképzelést sikeresen keresztülvitték, mert a fővárosban a hatvanas években jóformán nem volt olyan tánciskola, amelyet ne a KISZ égisze alatt szerveztek volna. Ezenkívül a vendéglátó-ipari szórakozóhelyek kulturális tevékenységének kialakításában is tevékeny szerepet szántak a KISZ-nek, ezt viszont már nem sikerült teljes mértékben megvalósítani.

A könnyűzenéhez kapcsolódó, nehezen ellenőrizhető, úgynevezett *galerik* olyan problémát jelentettek, amelynek megoldásához a párt megítélése szerint már nem volt elegendő a KISZ mozgósítása. Budapesten 104 galeri működött 1020 fiatallal – hangzott el a párt fővárosi végrehajtó bizottságának 1961. december 22-i ülésén. Az információk a Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) 1961. január 3-tól megnyitott, *Budapesti galerik* című OD 2240-es számú objektumdossziéjából származtak, amely a rendszerváltozáskor megsemmisült ugyan, de a benne található jelentések az ügynökök munkadossziájában fennmaradtak.¹¹ Az egyik jelentés pontosan leírta a galerik kialakulásának körülményeit: Budapesten nem volt elég szórakozóhely, a fiatalok keresték a romantikát stb. Egyforma öltözetük, hajviseletük volt, és disszidensek is csapódtak hozzájuk. Ennek a konfliktusnak a kezelésére már korábban érdekvédelmi bizottságokat alakítottak a BRFK és a KISZ KB delegáltjaiból. Működésüket eredményesnek ítélték meg: munkahelyeket, esetenként lakásokat biztosítottak a „megszelídített” galeritagoknak.¹²

⁸ Uo.

⁹ Uo. 1960. július 18.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.; Sebők János: i. m. 147.

¹² BFL XXXV. 1.a/4 – 1961. december 22. – A galerik kérdéséhez lásd például MARKÓ György: *A KALEF. A Moszkva téri galeri 1964–1965*. H&T Kiadó, Budapest, 2005; KENYERES István: *A superman hippik és a*

A huliganizmus jelenségével a KISZ KB Intéző Bizottsága (IB) már 1959. június 17-i ülésén foglalkozott.¹³ Ennek során a KISZ KB első titkára, Komócsin Zoltán szolt az amerikai divathullám egyik embertípusáról, a *hipsterről*. A résztvevők megegyeztek abban, hogy ez a kifejezés a Magyarországon használatos *jampeccel* egyenlő. Szerintük a jelenséghez szorosan hozzátartozik a *rock and roll* és a galeri-kérdés. Ez utóbbival kapcsolatban „tiszttázták”, hogy a fiatalok nagy százaléka tömörült kisebb közösségekbe, ám ezek java része nem volt összefüggésbe hozható a bűnözéssel. A galerik összejöveteli helyeként is számon tartott zenés szórakozóhelyeket viszont éles kritikával illették, mert nem a szocialista erkölcsnek megfelelő slágereket játszották (a megbírált számok közül néhány: *Én mellettem elaludni nem lehet; Abogy lesz, úgy lesz; Csak átutazók vagyunk itt a Földön*). Az ellenük való küzdelemben kiemelték az ifjúgardisták szerepét, akik razzikiakkal felügyelték a rendet a zenés szórakozóhelyeken. Az IB döntése értelmében a KISZ-nek és a Belkereskedelmi Minisztériumnak Budapesten és a vidéki nagyvárosokban a „nyugatimádó” galerik ellensúlyozására zenés, alkoholmentes ifjúsági szórakoztató intézményeket kellett volna létrehoznia, ám e törekvés kudarcat még sokáig emlegették a pártvezetés berkein belül.

A KISZ KB részéről Nagy Tibor írt jelentést 1959. március 6-án a KISZ nevelőmunkájának felemásságáról az MSZMP KB TKO-nak (később TKKO), amelyben önkritikusan megállapította: „Sok KISZ-szervezet tevékenysége apolitikus, szórakozások szervezésében merül ki.” A későbbi szolidaritási rockfesztiválok ideológiai alapjait is kiolvashatjuk a jelentés egyes részleteiből: „[a fiataloknak] Mélységes szolidaritást kell éreznük a békéért küzdő milliók mozgalma iránt, és telve kell lenniük elszántsággal, hogy megfékezze az atomháborúval fenyegető háborús uszítókat. Ismerjék meg minél jobban a magyar fiatalok a kapitalista országok és gyarmatok népeinek életét, harcát, küzdelmét a szabadságért, a kultúráért, az elnyomás és kizsákmányolás ellen [...] vessék meg a szabadságukért küzdő népek morális erejét bénító, tudatát elhomályosító, az imperializmus érdekeit kiszolgáló nyugati álkultúrát.”¹⁴

A KISZ KB IB fokozottan érdeklődött az ifjúság szórakozási szokásai iránt, amit jól mutat, hogy 1962. december 6-án foglalkozott egy ilyen

tanácstalan rendőrök. In: MAJTÉNYI György-RING Orsolya (szerk.): *Közel-Múlt – Húsz történet a 20. századból*. Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2002. 135–154.; HORVÁTH Sándor: Ifjúsági lázadás a hatvanas években? Önteremtés és beavatás: feljegyzések a galeriből. *Fans*, 2006/1. 21–61.

¹³ Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (a továbbiakban: PIL) 289/3 (KISZ KB IB iratai) 41. ő. e. 9–34.

¹⁴ MOL M-KS 288. f. 33/1959 16. ő. e. 83–123.

témájú tanulmány elkészítésének alapelveivel, módszereivel.¹⁵ Ennek során az iparban dolgozó brigádokat szűrőpróbaszerűen megvizsgálták, illetve néhány művelődési ház, kollégium, munkásszállás igazgatójától, valamint az Ifjúsági Zenei Bizottság vezetőjétől is kértek jelentést. A tervezett információgyűjtésből nem maradt ki az ORI, a SZÖVOSZ vendéglátó-ipari és kereskedelmi részlege és a Belkereskedelmi Minisztérium Vendéglátó-ipari Igazgatósága sem. A felmérés célja értelemszerűen az volt, hogy megtudják, mekkora teret hódítottak a fiatalok körében az olyan új zenei hullámok, mint a jazz vagy a rock and roll.

Az 1962. decemberi intézkedési tervnek megfelelően a KISZ KB 1964. március 13-án tárgyalta az ifjúság szabadidejének célszerű eltöltéséről. A több mint egy éves előkészületi munka eredményeit Nadasdi József, a KISZ KB titkára ismertette.¹⁶ Szorgalmazta a KISZ fokozottabb részvételét a táncmulatságok rendezésében, amihez viszont káderek kiképzését tartotta szükségesnek (ennek az lehetett a célja, hogy a kommunista befolyás még a könnyűzene területén is megnyilvánuljon). Sőt, a klubvezetőknek ismerniük kellett volna a modern táncstílusokat, hogy el tudják dönteni, melyiket tartják a szocialista ember számára elfogadhatónak. Nadasdi szólt a tanácsok és a helyi KISZ-szervezetek közötti ellentétekről is – a tanácsok ugyanis sokszor türelmetlenek voltak a fiatalokkal, még a lemezjátszót sem bocsátották rendelkezésükre, holott ezt a KISZ alapszervezetei elvárták volna. Ebben egyrészt generációs ellentétet láthatunk, másrészt viszont helyi hatalmi konfliktusok jelének is vélhetjük.

A következő hozzászólók a Dália jazzklubot emelték ki mint pozitív példát a táncos rendezvények lebonyolítására. (Ez a jazz emancipációjának folyamatára hívja fel a figyelmet: 1958-ban még kóros, rendellenes, „nyugatmajmoló”, imperialistáknak szállást csináló zenei műfajnak minősült, majd alig néhány év leforgása alatt elfogadottá, sőt dicsérendővé vált.)¹⁷ Kurucz György elmondta: számos kiváló hivatásos zeneművész működik az országban, és a fiatalok is rendkívüli módon érdek-

¹⁵ PIL 289. f. 3/113. ő. e. 54–61.

¹⁶ Uo. 2/23. ő. e.

¹⁷ Az „első nemzetközi jazzcsatáról”, amelyet a Margitszigeten rendezte, s ahol a Holéczy együttes lépett fel magyar részről, még elítélő hangnemben írt a *Hétfői Hírek* 1958. július 21-i száma. A jazzt 1959 végén, 1960 elején kezdte elfogadni a pártvezetés, összefüggésben azzal, hogy a Szovjetunióban – ahol az 1930-as években népszerű muzsika idővel tiltott gyümölcs lett – hasonló fordulat történt. Minderre lásd például S. FINKELSTEIN *A dzsessz* című cikkét (*Valóság*, 1961/1. 42–54.), illetve a „Szükség van jó dzsesszre” című rövid cikket (*Élet és irodalom* 1961/14. 12.). Utóbbi L. Utyeszov *Gondolatok a dzsesszről* című írásának ismertetése: ebben volt szó arról, hogy a jazz nem az imperializmus zenei műfaji megjelenése, hanem az elnyomott afro-amerikaiak által megszólaltatott muzsika, amit el lehet fogadni a szocialista országokban is. Szovjetunió abban is példát mutatott, hogy felléphetett náluk Benny Goodman. (SEBŐK János: i. m. 21.)

lődnék a tánczene iránt, de a zenekarok összteljesítménye mégsem mindig kielégítő. Kritikusán szólt a rádióról is, mert szerinte azért hallgatnak olyan sokan külföldi adókat a fiatalok közül, mert a hazai kínálat nem elégíti ki őket. A jazz elfogadásával szemben a *beat* ekkor még nem tartozott a rendszer „kegyeltjei” közé, így érthető, hogy Kurucz népszerűnek nevezte beatmozgalom hazai képviselőit, de róluk mint amatőr tánczenekarokról szólt. Mintegy 150 beatzenész működik, zeneileg teljesen képzetlenek, mert a klasszikus tánczenei műfajokat nem játszanak, csak rock and rollt – mondta. (Később úgy határoztak, hogy továbbképzik őket, ám erre éppen a legemblematikusabb beatzenekarok esetében nem került sor. Ezt betudhatjuk a Kádár-rendszer következtelenségének, de a beatzenekarok közmondásos lavírozási képességének is.)

Az ülésen Aczél György is felszólalt, mégpedig a *Ki mit tud?* című vetélkedő kapcsán. A fellépő zenekaroknak felrótta, hogy dilettantizmusuk ellenére hivatásossá váltak, és – ahogy fogalmazott – alvilági helyeken folytatják működésüket, ahol huligánok is vannak a közönségben. Rövid beszéde végén kifogásolta, hogy ezeken a vetélkedőkön komolyzenét kevesen játszottak.¹⁸

A KISZ KB IB 1962. szeptember 13-i ülésén döntött a *Ki mit tud?* folytatásáról, s egyben elhatározta, hogy szét kell választani a könnyű- és a komolyzenei versengést. Az ülésen a „sztárolás” nyugati fajtájától elhatárolódtak, amikor kijelentették, hogy ugyanazok a fellépők nem kerülhetnek a következő évben is kamera elé.¹⁹

Az MSZMP Budapesti Bizottsága 1961. december 18-án tartott hosszabb megbeszélést az ifjúság szórakozási és kulturálódási szokásairól. Többek között Kelen Béla, a pártbizottság titkára, Sarlós István VI. kerületi pártbizottsági titkár és Nagy Richárd, a budapesti KISZ első embere elemezte a korabeli helyzetet, és tett javaslatokat az akkori ál-

1962. május 24–27-én Magyarország is részt vett – a Garay Trió szereplésével – a Karlovy Varyban megrendezett első szocialista jazzseregszemlén, majd 1962. október 2-án megalakult a Budapesti Ifjúsági Jazz Klub, közismert nevén a Dália, amely a helyi KISZ-alapszervezet kezelésében volt. A jazz kedvező magyarországi (hivatalos) megítélésének látványos jele volt kilenc évvel később, 1971-ben Ella Fitzgerald fellépése. (MOL XIX-I-4-rr /Művelődésügyi Minisztérium Zeneművészeti Főosztály/ 34. d. 21. t. 115199/1971.)

¹⁸ 1968-ban jelentés készült a KISZ KB-nak munkásifjúság helyzetéről. A dokumentumban visszatekintve azt írták: „A munkásfiatalok is érdeklődnek a színvonalas modern tánc- és könnyűzene iránt. Sokuknál azonban ez más zenei ágak és műfajok teljes háttérbe szorításával jár együtt [...] Az ifjűmunkások szabad idejük jelentős részét szórakozásra fordítják [...] Szívesen keresik fel a fiatalok a táncos-zenes ifjúsági szórakozóhelyeket, bár ilyen nagyon kevés van, mert a vendéglátóipar a szerényebb fogyasztás miatt ezekben nem találja meg számítását [...] A klubokban a legtöbb fiatal a kötetlen időöltés lehetőségeit keresi, a különböző játékokon és táncalkalmakon kívül alig igényel mást.” PIL 289. f. 2/45. ó. e. 318.

¹⁹ Uo. 3/130. ó. e. 130.

lapotok javítására. Kelen Béla bepillantást engedett abba is, milyen irányelvek alapján került terítékre ez a téma: figyelembe vették az SZKP XXII. kongresszusának, az MSZMP VII. kongresszusának az anyagait és a KB kulturális határozatait. Kelen még Hruscsovot is idézte: „A párt a nép kulturális felemelkedésében látja a győzelmes kommunista építés zálogát.”²⁰ Ezután rátért a kultúrházak állapotára: „Minden kulturális otthonban van kidobóember. Ha valaki rosszul táncol [sic!], figyelmeztetik és kidobják. De olyan táncbemutatók, táncversenyek, amelyek ízlésre nevelnek, bizony ritkán fordulnak elő. És ezt is elő kellene segíteni, mert nem lehet haragudni a fiatalságra, amikor a modern városi életnek megfelelően modern zenére, jazzra [sic!] táncol. Ezért nem a bíráló az, amelynek elsősorban érnie kell őket, hanem megfelelő ízlésformáló bemutatókon, versenyeken kell a megfelelő ízlést kialakítani...”²¹

Sarlós István a szórakozóhelyeket és az ottani viselkedéskultúrát vette górcső alá: „Egy éven belül felül kell vizsgálni a szórakozóhelyeket. Ez azért lényeges kérdés, mert Budapesten az esti szórakozóhelyek – még ha reggelig is vannak nyitva – állandóan zsúfoltak. Nem mindegy, hogy milyen műsort és zenét hallgat a közönség. Helyesnek tartom az egy éven belüli felülvizsgálatot, de jó lenne, ha a közbeeső időben is hatékonyabb ellenőrzést hajtana végre a Fővárosi Tanács Művelődési, illetve Népművelési Osztálya [...] Néhány héttel ezelőtt megnéztünk 8–10 éjjeli mulatót, és kiderült, hogy a fiatalok rendesebben viselkedtek, mint az idősebb generációkhoz tartozók. (Derűltség.) Szolidabbak és szelídebbek voltak, mint a felnőttek. Látszott rajtuk a mi nevelésünk. Rendesebben viselkedtek.”²² Ebből a szövegből három momentumot érdemes kiemelni. Az első, hogy 1961-ben az éjszakai szórakozóhelyeket sokan látogatták, és emiatt volt egyre fontosabb az ellenőrzésük, hiszen könnyen előfordulhattak a rezsimet burkoltan bíráló zeneszámok. A második, hogy a párt kérésére már e tanácskozás előtt megindult az ellenőrzés, tehát Sarlós megjegyzése utólagos igazolása volt annak, hogy a többi kerületben is hasonlóképpen kell eljárni. A harmadik mozzanat a hatalom „teljes diadala”: a fiatalok úgymond sokkal inkább a kommunista elveknek megfelelően viselkedtek, mint az idősebbek.

Az ülésen Nagy Richárd a megengedőbb fölfogást képviselte: „A KISZ fellépett a huligánkodással szemben, mert megjelent egy olyan jelenség, hogy nagyon sok helyen a fiatalok irányában felvetik, hogy ez indexes

²⁰ BFL XXXV. 1. a/3. – 1961. december 18.

²¹ Uo.

²² Uo.

tánc, ez indexes zene, ez indexes ruha. Véleményünk szerint a pártnak nincs indexes tánc, a párt által meghatározva csak »indexes« magatartás lehet, tehát ízléstelen magatartás, mert rock and rollt is lehet ízlésesen táncolni, és tangóval is lehet botrányt okozni [...] Véleményem szerint akármilyen zenét előadhatnak ott, csak azon múlik a dolog, hogy arra a zenére lehet botrányosan és nagyon nyugodtan táncolni. Mielőtt a Fővárosi Tanáccsal együttműködve, a Budapesti Pártbizottság segítségével meg nem kaptuk az ifjúság művelődési parkját a vároldalban [a Budai Ifjúsági Park 1961. augusztus 20-án nyitotta meg kapuit], azelőtt nem volt nekünk egy tömeges tánchelyünk. Most van. Szeptemberben 24 000 fiatal volt ott, s a 24 000 fiatal között összesen hét pofon csattant el. (Derűtség) Tessék elképzelni, a megelőző időszakban, amikor különböző mulatókba jártak, amikor ellenőrzés nélkül táncoltak, hány pofon csattant! Most délután 5-től 11-ig a fiatalok táncolhattak, ízlésesen jól szórakozhattak, és nem volt semmi baj. A pozitív segítség igenis mutatja a kiutat. A jó szórakozáshoz egyáltalán nem kötelező a fiataloknak lerészegedniök, ízléstelenül viselkedniök; szórakozni, táncolni lehet ízlésesen, hiszen a szórakozás nem a rumnál kezdődik. Lehet sörrel is kezdeni (Derűtség).”²³ Az idézetből kitűnik, hogy Nagy igyekezett a fővárosi pártbizottság első emberével megegyezően szólni, olykor még a szóhasználata is hasonló.

Maróti János fővárosi PB-tag felszólalásában egyrészt az akkori, meglehetősen sekélyes mondanivalójú, stílusában a két világháború közötti időszakot idéző tánczenét kritizálta, másrészt az „elvtársi” hozzáállást ostorozta. Úgy vélte ugyanis, hogy a pártkáderek sokszor a legkevésbé sem ismerik a „hétköznapi életet” és csak akkor tudják meg a munkás-ság véleményét, amikor – mint ahogy az alábbi idézet is bizonyítja – a pártaktivisták „közvélemény-kutatás” céljából elmentek a gyárakba. „Ha az elvtársak elmennek bármilyen értekezletre, amelyen a könnyűzene kérdéseiről esik szó, tapasztalhatják, hogy a műfaj hivatott képviselői állandóan az asztalt verik azzal: »Íme mi most a tömegek igényeit képviseljük, hiába bármilyen kezdeményezés, a tömegek úgyis csak azt akarják, ami régi.« Feltáró munkát végeztünk pl. a Ganz-Mávagban, mégpedig úgy, hogy a legkülönbözőbb munkáscsoportokkal folytattunk alkalmi beszélgetéseket [...] A legkülönbözőbb helyeken, pl. Újpesten is, a Magyar Pamutban és másutt egyértelműen azt tapasztaltuk: mihelyt a zenéről esett szó, a munkások egyhangúlag, felháborodva ítélték el a magyar könnyűzene mai posványát, rossz sablonjait, azt a klikk-

²³ Uo. 1961. december 18.

rendszer, ami megítélésük szerint – hiszen állandóan ugyanazokat az előadókat, szerzőket hallják – uralkodik a könnyűzene területén, s megbéklyózza az esetleges új kezdeményezéseket. Kiderül tehát, hogy amíg az ember értekezleteken ül, s hallgatja az ezeken az értekezleteken oly gyakori hivatkozásokat a tömegek igényére, addig a tömegek tényleges igénye másutt tart, esetleg előbb tart, mint azoknak az embereknek az elképzelése, akik csak az értekezletekről ismerik a problémákat.”²⁴

Maróti beszélt még a szórakoztatózenei életben tapasztalható korrumpálásról is: a zeneszerzők 100 forint kíséretében adták át legújabb szerzeményük kottáját a vendéglők zenészeinek, hogy minél többet játszásk a művet, mert ebben az esetben több szerzői jogdíjat kaptak a Szerzői Jogvédő Hivataltól. Ezt nyilvánvalóan fel akarták számolni, mert a megvesztegethetőség szintén nem illett a szocialista erkölcs normái közé. Ezért határozatot hoztak a zenés szórakozóhelyek programjának felülvizsgálatáról: „A vendéglátóipar szórakoztatásában is háttérbe szorultak a kultúrpolitikai szempontok. Az irányításban a fő szerepet a vendéglátóipar szűk üzleti érdekei játsszák, és nem a zenei szakértelem. Ez károsan befolyásolja a műsorpolitikát, de a foglalkoztatott zenészek munkáját is.” Az elképzelés az volt, hogy a KISZ és más tömegszervezetek segítségével a fiatal zenészeket elviszik a zenés szórakozóhelyekre, hogy ott előadhassák és reklámozhassák saját számaikat, mert „így szabaddabb feltételek közötti versenyben [sic!] dőlhetne el a kérdés”.²⁵ Ez azt jelentette, hogy a régi zenészeket felváltó, feltörekvő zenésznemzedéket is kordában akarták tartani – ám „ezek a fiatalok” nem kívántak ugyanabban a régi közegben működni, mint elődeik. Számukra a klubéleti forma volt a leoptimalisabb, ami viszont ekkor még idegen terep volt a kommunista vezetésnek, amely éppen ezért akarta őket bekényseríteni a vendéglői világba – meglehetősen szerény eredménnyel.

A hatvanas évek második fele

A Kádár-rendszerben egészen a rendszerváltozásig voltak olyan műfajok – mindig más és más –, amelyeket a pártállam kultúrpolitikája nem kedvelt. A korábban a hivatalos körön kívülinek minősített jazz térhódítása után ez lett a beat. A beattal ugyanaz volt a baj, mint korábban a jazz-zel. Az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1968. május 28-án tar-

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

tott ülésén tárgyalta meg 1966. február 1-jei határozatának végrehajtását, amelynek során megállapította, hogy a belső ellenséges erőkkel szemben – amelyek szerintük a beatzenekarok körül is kialakultak – eredményesen vették fel a harcot. Ebből a televízió és a rádió zenei és ifjúsági műsorai²⁶ is kivették részüket, mivel így jóval kevesebben néztek, illetve hallgattak nyugati zenei műsorokat. A KISZ Ifjú Gárdáját is dicsérték, amelynek tagjai a belügyi szervekkel együttműködve sikeresen lepelték le a galeriket, és eredményesen biztosították a koncerteket. A galerik közül 1966-ban 216-ot, 1967-ben 126-ot számoltak fel. Külön problémaként kezelték a szerintük dekadens életszemléletet közvetítő *hippics* csoportok szerveződését. A hippik szorosan kapcsolódtak a beatmozgalomhoz, s velük szemben szintén megtették a bomlasztó lépéseket. Nem véletlenül tárgyalták ekkor a témát: a csehszlovákiai és a lengyelországi – a párt szempontjából veszélyes – események miatt szükségesnek látták a könnyűzenei köntösben megjelenő ellenzéki magatartásformák elszigetelését.²⁷

A KISZ KB Intéző Bizottsága is csatlakozott a pártvezetés instrukcióihoz, már amikor 1966. március 17-én a fiatalok zenei kultúrájáról tanácskozott.²⁸ A résztvevők kritikusan megállapították: „A gitáregyüttesek által játszott beatzene divatja kedvezőtlenül befolyásolja a fiatalok zenei ízlését, ugyanakkor a magyar dalkultúra és tánczene fejlődése nem tart lépést a fiatalok egyre növekvő igényével és zenei ízlésnevelésünk követelményeivel. A határozat [a KISZ KB 1964-ben a szabadidőről hozott határozata] elfogadása óta a Kulturális Osztály szorgalmazza a helyzet megváltoztatását, de a körülmények bonyolultsága miatt az előrehaladás lassú ütemű, úgy a mozgalmi dalok, mint az iskolán kívüli zenei nevelés és a színvonalas tánccalok íratása területén.”²⁹ Ebből az idézetből is kiderül, hogy a KISZ a különböző pályázatokon és rendezvényeken keresztül hatást gyakorolhatott a könnyűzene alakulására, bár ahogy azt önkritikusan megjegyezték, nem értek el olyan eredményeket, amelyeket eredetileg szerettek volna.

Némi bizakodásra adott okot a KISZ vezetésének, hogy Nyugaton a beatmozgalom úgymond hanyatlóban volt – amiből mindössze annyi volt igaz, hogy elveszítette az újdonság varázsát, de kedveltsége egyáltalán nem csökkent. Az általuk nívtlannak, nem egyszer káros hatásúnak ítélt beat-

²⁶ 1965-ben indult Komjáthy György *Csak fiataloknak!* című műsora a rádióban.

²⁷ MOL M-KS 288. f. 5/1968 456. ó. e. 118–127.

²⁸ PIL 289. f. 3/190. ó. e. 136–141.

²⁹ Uo. 136.

zene ellensúlyozására elhatározták, hogy az 1917-es orosz szocialista forradalom 50. évfordulójára pályázatot hirdetnek mozgalmi dalok írására – így szerették volna betölteni a beathullám Magyarországon is várt leáldozása miatti űrt. Annál is inkább, mert az IB is látta a vetélytárs, a popzene Magyarországra való betörésének „veszélyét”. A könnyedebb zenei formákkal megfogalmazott mozgalmi dalok sorozatának még televíziós publicitást is szerettek volna adni 1967-ben (a tervezett műsor munkacíme *Ifjúsági mozgalmi dalfesztivál* volt). A KISZ vezetése ezenkívül örömmel nyugtázta, hogy zenés és táncos rendezvényekre külön társasjátékokat és fejtőő játékokat tartalmazó könyv jelent meg, aminek szintén az volt a célja, hogy a kommunista ideológia „szórakoztatva” elterjedjen.

A KISZ Intéző Bizottsága 1968. február 22-én tartott ülésén a résztvevők rámutattak a tánczene szerintük káros kísérőjelenségére, valamint számba vették, hogy a KISZ-nek milyen eszközei és lehetőségei vannak a nyugati ideológiai hatások megszürése a könnyűzenei élet terén.³⁰ Leginkább problematikusnak az ELTE-klub rendezvénysorozatát tartották, ahol szinte csak tánczenei összejövetelek voltak ahelyett – így az állásfoglalás –, hogy eszmei-politikai tartalommal megtöltött estéket szerveztek volna. A KISZ KB IB újfent jelentős eredménynek könyvelte el ugyanakkor, hogy a rádióban és a televízióban beindított műsorok – *Táskarádió, Húszas stúdió, Csak fiataloknak!, Halló fiúk, halló lányok!* – kellőképpen „eltántorították” a fiatalokat a nyugati adók hallgatásától. Azt azonban sajnálattal vették tudomásul, hogy az első, 1967-ben rendezett politikai dalfesztiválról a zenei szakma meglehetősen távolságtartóan nyilatkozott (az V. kerületi KISZ-bizottság viszont úgy látta: a helyi pol-beat versenyek sikeresek a középiskolások körében).³¹ Az amatőr tánczenei életet a salgótarjáni fesztiválon is tanulmányozhatták. Az ottani KISZ-vezetők eredményként számoltak be arról, hogy III. könnyűzenei rendezvényükön az 1917-es események 50. évfordulója alkalmából már külön szovjet kategória is szerepelt, s a Szovjetunióból is érkeztek fellépők. Káros jelenségként említették viszont az ülésen a *beatmiséket*, konkrétan két esetet (Abony, Siófok).

A hatvanas évek közepén indult útjára a KISZ felügyelete alatt a *Magyar Ifjúság* című hetilap, amely a fiatalok számára könnyűzenei témájú cikkeket is megjelentetett. Ennek hasonló célja volt, mint a *Csak fiataloknak!* című rádióműsornak: leszoktatni a magyar társadalmat a

³⁰ Uo. 232. ő. e. 12–37. – Az IB MSZMP KB PB 1966. április 26-i határozatának végrehajtása kapcsán ülésezett

³¹ Uo. 234. ő. e. 34.

nyugati, hasonló profilú termékekről, megmutatva egyszermind, hogy a szocialista országokban is képesek igényesen szórakoztatni a fiatalokat. A könnyűzenével is foglalkozó újság beindítása annyira jól sikerült, hogy az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya javasolta, 1967 nyarától naponta jelenjen meg a *Magyar Ifjúság*, ez azonban a Kádár-rendszer végéig sem valósult meg.³² Ezt az ismertényt alátámasztja Orbán László osztályvezető levele is az MSZMP Politikai Bizottságának. Ő emellett az *Ifjúsági Magazin* havilapból 1968 januárjától hetilappá kívánta tenni annak ellenére, hogy vele szemben bizonyos aggályokat fejezett ki. Az APO 1968. augusztus 27-i állásfoglalása szerint az *Ifjúsági Magazin*ban túlságosan nagy helyet kapott a tánczene, ráadásul annak csak egy-két irányzata. (A terminológiát a pártapparátus emberei itt sem használták jól, hiszen világos, hogy a beatzenére gondoltak, mégis tánczenét írtak, holott a beatzenekarok jó néhány képviselője mereven elzárkózott a korábbi generációk által képviselt valódi tánczenétől.) Szemére vetették a lapnak: „Az *Ifjúsági Magazin* akaratlanul is az ízléstelenség, az ostoba divathóbortok terjesztőjévé válik, amikor közli egyes hosszú hajjú, szakállas »zenebohócok« képeit anélkül, hogy kifejezzen egyet nem értését az ízléstelen külsővel szemben.”³³

Szintén a hatalom ifjúsági és könnyűzenei tömegkommunikációjához tartozott a *Ki mit tud?* megítélése, amellyel a KISZ KB 1968-ban is foglalkozott. Ennek Kulturális Osztálya írt a legfelsőbb KISZ-vezetésnek egy feljegyzést, amelyben megemlézték, hogy a verseny színvonala magasabb volt, mint a korábbi években, mert a VIT-hez kapcsolódóan rendezték meg. Többek között szinte megkönnyebbülve írták, hogy megszűnt a táncdal egyeduralkodása. Elismerően nyilatkoztak arról is, hogy 1968-ban Egerben megrendezték a falusi és földműves-szövetkezeti tánczenekarok országos vetélkedőjét, amelyet a vidéki kultúrafejlesztés részének tekintettek. Ezzel összefüggésben említették meg a klubmozgalmak fellendülését is mint a könnyűzenei élet egyik lehetséges területét, amely mintegy beteljesítette az 1965-ös „szabadidős határozatot”. Szólt a feljegyzés az 1968. április 2-án a *Halló fiúk, halló lányok!* című műsor különkiadásaként megrendezett II. Nemzetközi Pol-beat Fesztiválról is, ahol a finneken kívül csak szocialista országok zenekarai vettek részt.³⁴ A kezdeményezés, bár a szocialista államvezetésnek kapóra jött volna, nem vált be, ezért lassan elhalt.

³² MOL M-KS 288. f. 22/1967 1. ó. e. 38. és 45. (MSZMP KB Agit. Prop. Oszt. iratai.)

³³ Uo. 22/1968 13. ó. e. 142–143.

³⁴ PIL 289. f. 2/45. ó. e. 365–369.

A párt és KISZ könnyűzenei politikája a hetvenes években

Az 1970-es években a fiatalok egész életét, társadalmi beilleszkedését – a munkától a szórakozásig – az 1971. évi IV. törvény (ifjúsági törvény) volt hivatott meghatározni. A törvény-előkészítési tárgyalásokon a párt KB osztályainak alkalmazottaival együtt a KISZ vezetői is részt vettek. Az MSZMP PB 1970. július 14-i határozata nyomán létrehozták az Ifjúsági Bizottságot, amely a KB mellett működött.³⁵ Az ifjúságot érintő fontosabb állami intézkedések előtt kikérték ennek a testületnek, valamint a későbbiekben alapított, a Minisztertanács alá tartozó Állami Ifjúsági Bizottságnak is a véleményét.³⁶

A könnyűzenét azonban ez a kerettörvény meglehetősen marginálisan érintette, csak VI. fejezetének 25. §-a tért ki rá. Eszerint „(1) A fiatalok szabadidejének hasznos felhasználásához – különösen művelődéséhez, szórakozásához [...] – szükséges feltételeket az állami szervek, a szövetkezetek, valamint a társadalmi szervezetek együttes, céltudatos tevékenységével kell megteremteni, illetőleg továbbfejleszteni. Ehhez igénybe kell venni a fiatalok öntevékeny munkáját és erejükhez mért anyagi hozzájárulását is. (2) Az állami szervek és a társadalmi szervezetek a fiatalok szabadidejének hasznos felhasználását ifjúsági körök, klubok és csoportok létrehozásával, valamint ifjúsági egyesületek megalakításának kezdeményezésével is segítsék elő. (3) A településfejlesztés során gondoskodni kell a fiatalok művelődéséhez, szórakozásához [...] szükséges létesítményekről.”³⁷ A törvény részletes indoklása szerint „Arra kell törekedni, hogy az ifjúság szabadidejében művelődjék, kulturáltan szórakozzék [...]”,³⁸ illetve hogy a klubokban a fiatalok öntevékenyen kulturálódjanak. Itt világos egyrészt a pártállami vezetés felügyeleti igénye, másrészt hogy az anyagi feltételek biztosításában már számított a fiatalok szabad munkaerő-kapacitására szünetidőben, tanév közben pedig az úgynevezett kommunista szombatokon.³⁹

Az MSZMP KB – az ifjúsági törvény szempontjától is iránymutató – 1970. február 18–19-i ifjúságpolitikai határozatának végrehajtásáról 1973. november 6-án tárgyalt a párt Politikai Bizottsága. Az ennek eredményeként született határozatban mintegy legitimációs motívumként

³⁵ MOL M-KS 288. f. 53/1975-1976 1. ó. e. 4. (MSZMP KB Ifjúsági Bizottság iratai.)

³⁶ Ifjúságpolitikai Közlöny 1028/1974 (VI. 13.) sz. MT (minisztertanácsi) határozat.

³⁷ *Törvény az ifjúságról*. Országos Ifjúságpolitikai és Oktatási Tanács, 1971. 8–9.

³⁸ Uo. 23.

³⁹ A Budai Ifjúsági Park is a fiatalok fizikai munkájának eredményeként jött létre 1961 júniusa és augusztusa között.

hangsúlyozták, hogy az 1970-es határozat alapelveit megerősítette a párt X. kongresszusa, a végrehajtás ellenőrzéséről pedig a helyi pártbizottságoknak kell gondoskodniuk.⁴⁰ A PB szerint nem kielégítő a KISZ pártirányítása, mert vagy kevés eszmei-politikai segítséget kap, vagy túlzottan beavatkoznak az életébe. Ezzel összefüggésben a pártszervek és pártszervezetek tagjainak marxista–leninista nevelőmunkát kell végezniük az ifjúság körében. Pozitív változások is történtek, mert javult a fiatalok megítélése a közvéleményben. (Már nem botránkoztak meg annyian és annyira ruházkodásukon és zenéjükön.) A KISZ-re ezen a téren is nagy feladat hárult, hiszen – a „szocialista eszmék terjesztésén” és a „haza, illetve a szocialista közösség védelmén” túl – az ifjúság ízlésvilágán is formálnia kellett, és ebben nem elhanyagolható szerepe volt a könnyűzenének. Habár megállapították, hogy a KISZ eszmei, politikai nevelőtevékenysége javult, eszközeiben gazdagodott, az ifjúsági lapok egy része azonban – itt valószínűleg a *Magyar Ifjúság*, az *Ifjúsági Magazin* és a *Világ Ifjúsága* című újságra gondoltak, noha nem nevezték meg – a PB szerint az ifjúság szélsőséges rétegeinek ízlés- és tudatvilágához igazodott, azaz túlságosan előtérbe helyezte a hippik jelenségét vagy a nyugati zenei áramlatokat. A párt legfelsőbb vezetői az 1973-as határozatban nem találták kielégítőnek a KISZ programszervező tevékenységét, mert – úgymond – sokszor hiányzott belőle „az eszmei és politikai felkészültség és a céltudatos differenciálás”. Ez utóbbihoz hozzátartozott az is, hogy a könnyűzenei koncerteken olyan zenekarok is felléphetek, amelyek a PB megítélése szerint még közvetve sem tartoztak a szocialista kultúrába. Viszont a pozitívumok között említették az internacionalista gondolkodást elősegítő KISZ-rendezvényeket, mint a *Vádjoljuk az imperializmust*, a *Veled vagyunk, Vietnam*, vagy a *Szabadságot Angela Davisnek* elnevezésű programokat. (Angela Davis ügyének szentelte egyébként az Illés Együttes a *Human Rights* című, 1971-ben megjelent oratórikus nagylemezét, amely egyben a zenekar 1970-es szilenciumának feloldását is jelentette.)⁴¹

A fellépési engedélyeket azonban nem a KISZ, hanem az ORI adta, vagy tagadta meg. Az Országos Rendező Irodának továbbá nem kellett külön engedélyt kérnie a helyi tanácsoktól a rendezésre, mert maga volt

⁴⁰ VASS Henrik (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1967–1970*. Kosuth Könyvkiadó, Budapest, 1974. 488–524.

⁴¹ TARDOS Péter: *Rocklexikon*. Zeneműkiadó, Budapest, 1982. 137. A szócikk csak elnagyoltan, semmitmondóan említhette meg az Illés Együttes kálváriáját („angliai turné, bonyodalmakkal”), amelyet az okozott, hogy Bródy János a hazai könnyűzenei viszonyokról nyilatkozott a BBC-nek. (Bródy János közlése 2006. március 9-én.)

az állami rendező szerv. Ez némi bizonytalanságot eredményezhetett helyi szinten, amit mutat például, hogy Mezei Gyula, a Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága Művelődésügyi Főosztályának vezetője 1972. augusztus 16-án levélben érdeklődött a Művelődésügyi Minisztériumnál: miért nincs a tanácsnak engedélyezési jogköre az ORI vendéglátóiparban szervezett rendezvényeire is. A minisztérium 1972. augusztus 29-i levelében megerősítette az ORI pozícióját.⁴² 1975. január 1-jétől azonban – a 3/1974-es KM rendelet értelmében – a városokban és a nagyközségekben a helyi tanácsok, a községekben a járási tanácsi hivatalok szakigazgatási szervei engedélyezték a fellépéseket – az ORI kapacitása ugyanis véges volt. Helyi szinten a művelődési házak kezébe csúszott át a koncertszervezés lehetősége, amivel igyekeztek is minél jobban élni. A művelődési házak igazgatóinak vagy koncertszervezőinek viszont kérniük kellett a helyi tanács művelődési osztályának és a helyi rendőrpáncsnokságnak az engedélyét a koncertre, s a kérelemben a programot is ismertették. Miután ezt a procedúrát végigjárták, aláírhatták a szerződést az együttesekkel a fellépés idejéről, helyéről és az előadói díj mértékéről.

A KISZ KB IB 1973. május 31-én foglalkozott az ifjúsági klubok működésével.⁴³ A KISZ-nek saját belátása szerint kellett érvényesítenie a politikai felelősséget a kulturált szórakozás feltételeinek megteremtésében és a programok koordinálásában. Az IB elsősorban a klubvezetőképzésben várta a járási, a városi és a megyei KISZ-bizottságok részvételét, de ebben és a programok bővítésében a Népművelési Intézetre is igyekezett támaszkodni. Azt elismerte ugyanis, hogy a politikai jellegű programok helyett a táncos rendezvények öröndenek a legnagyobb népszerűségnek. A klubokról a KISZ legfelsőbb szintjén azért tárgyaltak relatíve intenzíven, mert számuk az idők folyamán jelentősen megnőtt: 1964-ben országosan mintegy 500 klubot tartottak számon, míg 1973-ra ez a szám a honvédségi klubokkal együtt elérte a 3650-et.⁴⁴

A pártállami kultúrpolitikai irányítás szinte minden résztvevőjével együtt a KISZ is ott volt a Szórakoztatózenei Művészeti Tanács⁴⁵ 1974. december 11-én tartott ülésén, ahol döntöttek a Magyarország felszabadulásának 30. évfordulója alkalmából tartandó *Szabadságunk 30 éves* című könnyűzenei dalpályázat beindításáról. Ekkor állították össze a

⁴² MOL XIX-I-4-rr 36. d. 3. t. 115 084/1972.

⁴³ PIL 289. f. 3/362. ó. e. 44–51.

⁴⁴ Uo. 115.

⁴⁵ A Szórakoztatózenei Művészeti Tanács 1974-ben alakult a Nemzetközi Koncertigazgatóság (NKI) mellé rendelt szervként. (MOL XIX-I-7-g 1. d. 3. t. 114 662/1974.)

116 fellépő nevét tartalmazó listát is. Lendvay Kamilló, Tamásy Zdenkó, Hajdú István és Vukán György képviselték a komolyzenét (hogy hogyan kerültek fel erre a listára, nehéz megmondani, talán ők jelentették a régi generáció legfajsúlyosabb, a pályázatnak hangsúlyt adó „elemeit”, de kétségkívül kilógtak a sorból); a gerincét a „slágercéh” legprominensebb alakjai alkották (Fényes Szabolcs, Dobsa Sándor, Majláth Júlia, Hajdú Júlia, Bágya András, Auth Ede, Malek Miklós, Wolf Péter, Payer András, Körmendi Vilmos és zenekara), de a beatnemzedék befutott és kisebb részben a kultúrpolitika által kevésbé elismert figurái is szép számmal ott voltak a tervezett szerzők között (Presser Gábor, Benkő László, Bródy János, Szörényi Levente, Szörényi Szabolcs, Sztevanovity Dusán, Sztevanovity Zorán, Frenreisz Károly, Dancsák Gyula, Várkonyi Mátyás, Victor Máté, Demjén Ferenc, Révész Sándor, Fenyő Miklós, Máthé Péter, Delhusa Gjon, Dinnyés József és még sokan mások).

A listát, amelyet a minisztériummal még bővítetteti is szerettek volna, de ott éppen ezzel ellentétes véleményen voltak, a következők állították össze: Keszler Pál, az ORI igazgatója; Bolba Lajos, a Magyar Rádió zenei rovatának vezetője; Gonda János, a Zeneművész Szövetség Jazz Szakosztályának vezetője; Behringer Éva, a tárca Zene- és Táncművészeti Főosztályának vezetőhelyettese; Rusz Ferenc, a tárca főelőadója; Pándi András, a KISZ KB Kulturális Osztályának helyettes vezetője; Beck László, az MHV művészeti vezetője; Vas Gábor, a Zeneműkiadó szerkesztője; az NKI részéről pedig Horváth József igazgató, Görög Péter művészeti tanácsadó, valamint Klenjánszky Tamás művészeti titkár. A pályázatokat 1975. március 1-ig kellett beküldeni a Táncdal- és Szonobizottság címére, amely ugyanaz volt, mint a többi állami könnyűzenei hivatalé (Budapest, VI. kerület, Vörösmarty utca 1.) Az első helyezett 5000, a második 3000, a harmadik pedig 2000 forintot kapott a KISZ KB jóvoltából. A zeneszerzők és a szövegírók kimehettek az adott kelet-európai országba és meghallgathatták darabjaikat a szocialista előadóművészek feldolgozásában; az ezzel járó költségeket az NKI fedezte.

A Szórakoztatózenei Művészeti Tanács állásfoglalása szerint ez a kezdeményezés hatékonyan támogathatta a hazai könnyűzene színvonalának emelését, tartalmi és formai gazdagodását. A lista éppen a hatékonyság végett olyan terjedelmes. Célja volt továbbá a többi szocialista országba történő intenzívebb könnyűzenei export, ugyanakkor nem titkolták, hogy elkötelezett műveket várnak az alkotóktól. Az ORI vállalta, hogy az Erkel Színházban gálakoncertet szervez 1975 májusában, a győzelem napjához közeli időpontban; az NKI felkérte a televízió szórakoztató és zenei főszerkesztőségét, hogy közvetítsék az eseményt a megfe-

elő propagandával, az MHV pedig a két legjobb pályamű kiadására tett ígéretet (amiből nem lett semmi). A versenyt egyébként az a Dancsák Gyula nyerte, akinek Korong nevű együttesét néhány évvel korábban eltiltották a szerepléstől a *Jézus Krisztus Szupersztár* előadásai miatt. A hatalom tehát a rendszer szilárdsága érdekében hajlandó volt bizonyos eseményekre fátylat borítani, és megkötni az akkor okosnak, sőt progresszívnek tűnő kompromisszumokat.⁴⁶

A KISZ mozgósítóerejére támaszkodott a Kádár-rezsim akkor is, amikor megbízta a szolidaritási rockfesztiválok megszervezésével és lebonyolításával. Erre első alkalommal 1976 októberében került sor: a legismertebb rockegyüttesek (köztük a feltörekvő Piramis) léptek fel az akkori BNV területén. A teljes igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy nem elsősorban a politikai programok vonzották a fiatalokat ezekre a megmozdulásokra, hanem a szórakozás újszerű fajtáinak (eksztázis, csápolás, új hangzás) megismerése. Így hiába hívtak meg a hetvenes évek második felében szinte minden alkalommal egy-egy zenekart a fejlődő és a kommunizmus eszméivel kacérkodó országokból, a magyar közönség elsősorban saját kedvenceit szerette volna hallgatni, amiből aztán időnként atrocitások is keletkeztek (egy chilei zenekart például a P. Mobilra váró közönség ledobált a színpadról). A politikai rendszer mindenesetre hasznot húzott ebből a vállalkozásból: tízezreket tudott megmozgatni ezekkel a rockrendezvényekkel, hivatalosan a KISZ égisze alatt. A szocialista és a baloldallal rokonszenvező országok iránti szolidaritási akció tehát csak a külső máz volt ezeken az eseményeken, igazából mindenkit a zenekarok koncertjei vonzottak. Mindenesetre jól mutatta a sikert, hogy a KISZ KB IB minden évben megtárgyalta és elfogadta a fesztivál programját; Hámori Csaba előadásában például 1978. szeptember 28-án tárgyaltak az 1978. október 14–15-i rendezvénysorozatról.⁴⁷

A rockfesztiválok mellett más tömegmozgósító formát is kipróbáltatott a hatalom a KISZ-szel. A KISZ IX. kongresszusán 1976. május 8-án este a Kongresszusi Ifjúsági Park Körszínházában ünnepi hangversenyt rendeztek a második világháború európai szakasza végének évfordulóján, ahol Dinnyés József és a Váza Klub tagjai is felléptek. A kongresszus szervezőinek véleménye szerint az elhangzó pol-beat dalok alkalmasak voltak arra, hogy segítségükkel felhívják a figyelmet a fasizmus elleni harcra.⁴⁸

⁴⁶ MOL XIX-I-7-g 1. d. 2. t. 115 590/1974. Kulturális Minisztérium Zene- és Táncművészeti Főosztály iratai.

⁴⁷ PIL 289. f. 3/488. ő. e. 2.

⁴⁸ Uo. 1/127. ő. e. 65–67. KISZ-kongresszusok iratai.

A KISZ-vezetés 1979-ben javaslatokat készített a különböző területeken dolgozó fiatalok akcióprogramjaira, amiből a kulturális élet sem maradt ki. Lényegében a párt XII. és a KISZ IX. kongresszusának határozatait hajtották végre a közművelődés területén, amely a könnyűzenei életet is magában foglalta: „A közművelődés területén dolgozók fontos feladata a közösségi művelődés és az önképzés változatos lehetőségeinek az adott intézményben történő megteremtése. A KISZ-nek fontos feladata, hogy a fiatalok tömegei számára vonzó szabadidős programokat szervezzen, segítse elő a fiatalok színvonalas szórakozását, az amatőr művészeti mozgalom kibontakozását. Vegyünk részt e program valóra váltásában [...] A fiatal művészek fő feladata, hogy tevőlegesen vegyenek részt a szocialista kultúra, művészet kiteljesítésében, tömeghatásának erősítésében. Törekedjenek az ifjúság társadalmi problémáinak művészi feldolgozására [...] Segítsük elő a fiatal művészek szakmai és politikai fejlődését, a stúdiók, művészklubok alakulását és munkáját.”⁴⁹ Ugyanez a javaslat az ifjúsági értelmiségi klubok fejlesztését is fontosnak vélte; később aztán az egyetemi klubokban rengeteg rockzenei koncertet rendeztek.

Rések a falon – a nyolcvanas évek

A nyolcvanas években a volt szocialista országok egyre romló gazdasági helyzete – az olajárrobbanás begyűrűzése és az ehhez kapcsolódó állami hitelfelvételek révén – a Kádár-rendszer tekintélyét is kikezdte. Ez a kulturális életben is enyhülést, az állami ellenőrzés lazulását, később megszűnését eredményezte. A rendszerváltozás sok tekintetben már a nyolcvanas évek közepén elkezdődött a könnyűzenei kultúra egyes területein. Példaként említhetjük, hogy a Táncdal- és Sanzonbizottság, amelynek utolsó titkára az Artisjus Felosztási Osztályának vezetője, Zongor Árpád volt, 1985-ben feloszlatta magát,⁵⁰ így az állami ellenőrzés gyakorlatilag megszűnt, illetve maradványai az egyes, zenével foglalkozó intézmények hatáskörébe kerültek, ahol azonban az összehangoltság hiánya miatt már korántsem volt annyira szigorú a cenzúra, mint ezt megelőzően.⁵¹ Ezzel összefüggésben az is alapjában a zeneszolgáltató

⁴⁹ Uo. 2/109. ő. e. 289–290.

⁵⁰ Zongor Árpád közlése 2005. május 9-én.

⁵¹ Így kerülhetett a Magyar Rádióban adásba az Első Emelet zenekar *Állj, vagy lövök!* című dala a nyolcvanas évek közepén, amit egyébként a korábbiakban csak a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat engedélyezett, a rádió nem, de egy – magát megnevezni nem kívánó – rádiós munkatárs végül becsempészte a

intézményeken múltott, hogy melyik zeneszerzőnek mennyi jogdíjat fizettek, mert az előadással egyidőben kötelességszerűen bevallották, hogy mely műveket játszották, amelyek után jogdíj járt a szerzőknek. Még szintén a jogdíjkérdésnél maradva, a másik példa már a nyolcvanas évek végéről, az utolsó „igazi pártállami év”-nek nevezett 1988-as esztendőből való, amikor június 2-án Boytha György, az Artisjus főigazgatója Szörényi Leventének és Bródy Jánosnak levelet írt, amelyben elfogadta, hogy a *Fehér Anna balladája* című rockoperájukkal saját maguk rendelkeznek, és nem a hivatalon keresztül fogják értékesíteni.⁵² Ez persze azt nem zárta ki, hogy az Artisjussal együttműködve helyezték el valahol a művet – érvényben maradt az a korábbi szerződésük is, amelyet 1988. január 5-én a Nemzeti Színházzal a hivatal közreműködésével kötöttek –, de már rés keletkezett az intézmény monopolhelyzetén. Szintén a nyolcvanas évek végének eseménytörténetéhez tartozik, hogy a szerzői jogvédő társaság vezetőjét 1987. október 14-én értesítették arról, hogy a Művészetek Szakszervezetének Szövetsége (MSZSZ) elnökségének döntése értelmében 1988. január 1-jétől kezdődően létrehozzák az MSZSZ Előadóművészi Jogvédő Irodáját (EJI), amely az előzetes becslések szerint évi 15–18 millió forint jogdíjat szándékozott felosztani.⁵³ Ezzel immáron nemcsak a könnyűzenei szerzők, hanem az előadók jogait is védték.

Ugyanígy a nyolcvanas évek közepétől lassan megszűnt a koncertszervezés állami egyeduralkodója (ORI) is, előbb a KISZ KB felügyelete alatt álló Ifjúsági Rendező Iroda (IRI) 1982-es megalapításával⁵⁴ – amely lépéssel már egyszerre két szervezet menedzselte a koncerteket –, majd a jogszabályok adta lehetőségekkel élve sorra alakultak a magánkézben lévő kulturális korszakvető szervezetek és gazdasági munkaközösségek (gmk-k), amelyek külföldi sztárzenekarokat hoztak Magyarországra vagy például felvirágoztatták a „lakodalmos rockot”.⁵⁵

Az évtized elején azonban a rezsím még sok esetben sikerrel próbálta megtartani pozícióit a könnyűzenében. A pártszervek – igaz, némileg rezignáltan és rutinszerűen, de hatalmuk teljes tudatában – sorra adták az

számot az egyik műsorba. Innentől kezdve folyamatosan játszották a szerzeményt, aminek jogdíj-következménye is lett. (Kisszabó Gábor, a zenekar vezetőjének közlése 2002. október 9-én.)

⁵² Artisjus Irattár, *Musical pályázatok* című dosszié.

⁵³ Uo. Jogi Osztály, *Zeneművészeti Szövetség* című dosszié.

⁵⁴ Az IRI a KISZ reformszármányának vezetése alatt állt, első igazgatója Gál Iván volt. (Gál Iván közlése 2005. június 26-án.)

⁵⁵ Gmk-t a könnyűzenében először az Omega együttes hozott létre, míg kulturális szolgáltató korszakvető szervezetet 1986-ban a P. Mobil. Mindkettő koncertszervezéssel, hangosítással és világítással foglalkozott (illetve foglalkozik ma is).

utasításokat a zenei intézményeknek és a KISZ-nek, amelyek korifeusai tehetségükhöz mérten igyekeztek az elvárásoknak megfelelni, vagy adott esetben kikerülni a feladatok végrehajtását, megkerülni a szabályokat. A KISZ KB, az akkor aktuális társadalmi és ifjúságpolitikai folyamatokra reagálva, 1980. július 4-én ülést tartott, hogy megtárgyalják az ifjúság szórakozásának „néhány időszerű kérdését”. A meghívottak között Lázár Györgyön, a minisztertanács elnökén, Kornidesz Mihályon, az MSZMP KB TKKO vezetőjén és Tóth Dezsőn, a kulturális miniszter helyettesén kívül szerepelt Bródy János is mint a Fonográf együttes tagja.⁵⁶ A téma előadója Köpf Lászlóné, a KISZ KB kulturális ügyekért felelős titkára volt. Beszédében kiemelte, hogy a szórakozás kérdése azért kerülhetett előtérbe, mert nőtt az életszínvonal, s így az embereknek több ideje maradt a kikapcsolódásra. Felszólalása azonban azt is sugallta, hogy a nyolcvanas évek elején túl sok volt a fiatalok szabadideje, amit ráadásul nem a szocialista elveknek megfelelően használtak ki. Ennek egyik oka az volt, hogy nem sikerült szocialista jellegű társadalmi programot kialakítani a szabadidő eltöltésére, és Köpfné úgy látta – teljesen reálisan jellemezve a kialakult helyzetet –, hogy spontán mechanizmusok érvényesülnek a szórakoztatás és ezen belül persze a könnyűzene irányításában. Nehezményezte a jellemzően kapitalista módszerek elterjedését (ami valós problémát jelenthetett a szocialista ideológusok számára, hiszen a popzene – állami támogatás híján – tényleg a piacról élt).

Az első hozzászóló, Pásztor György, a budapesti KISZ titkára az 1978. október 14–15-én az akkori BNV területén tartott Budapesti Szolidaritási Rockfesztivált emlegette, amely alapján sikeres volt ugyan, a következő évben mégsem rendezték meg. Elmondása szerint egy évig tanulmányozták a könnyűzenei szórakoztatás helyzetét Magyarországon, kifejezetten a fővárosra összpontosítva. Ennek eredményeként elkészült 1979 szeptemberére az az előterjesztés, amelyet több fórum is megtárgyalt.

Ezután az MSZMP fővárosi végrehajtó bizottságának megállapításait ismertette: „A fiatalok könnyűzenei szórakoztatásában sok éve megoldatlan feladatok halmozódtak fel. A műfaj helyzete az ifjúság rendkívül széles rétegeit érinti. [A] Megfelelő állami irányítás hiánya a szocialista társadalom[tól] idegen ideológiai és működésbeli kialakulásához, egyes kérdésekben nagyon jellemző elterjedéséhez vezetett. [Sic!] A könnyűzenei szórakoztatás gondjainak megoldását elsősorban az ifjúság nevelésében játszott szerepe miatt halaszthatatlan feladatnak tekintjük. A szocialista életmód alakulása szempontjából nem lehet közömbös, hogy

⁵⁶ PIL 289. f. 2/113. ó. e.

milyen szórakozási szokások alakulnak ki a fiatalok körében. A felnövekvő nemzedék szabadideje nem lehet nemtörődomség, tehetetlenség, a valós igényekkel nem találkozó lehetőségeknek az áldozata, üzleti vagy egyéni érdekek szerint manipulált vállalkozás.”⁵⁷ Elmondta, hogy a koncertszervezésben nem érvényesült a közvetlen állami irányítás (1978-ban az ORI alig 10 százalékkal részesedett), emiatt hatékonyabb állami szabályozást tartottak kívánatosnak mind a szervezésben, mind az ellenőrzésben.

A felszólalásban szólt még a Budai Ifjúsági Park egyik korlátjának ledőléséről is. (Ez egy EDDA-koncert alkalmával történt: az előadás emiatt félbe is szakadt, az együttes tagjai egyesével hagyták abba a zenélést. Patoky Attilával, az énekessel a fellépés közben a rendezők egy papírcetlin tudatták a tragikus hírt, miszerint néhány lányt kórházba is kellett szállítani.) Bár a parkot 1980 nyarán gyors renoválás után részlegesen üzembe helyezték, a szomorú eset miatt mégis felvetődött a téliesített ifjúsági szórakozóhely gondolata, ugyanis a többi, kerületi kezelésben lévő ifipark nem tudta volna helyettesíteni a műemlék jellegű ifjúsági komplexumot. A többi tervről, mint például egy módszertani diszkó (!) megszervezésének kudarcáról is beszámoltak. Utóbbira nyilván azért gondoltak, hogy bemutassák a szocialista ifjúsági szórakozási normákat (figyelembe véve az esetleges divattrendváltásokat is); a diszkóban nemcsak zene lett volna, hanem játékos ismeretterjesztés is, természetesen a marxista tanokat beiktatva a tudástárba.

Bródy János már megjelenésével is jelezte a változások szelét a KISZ vezetésében és kultúrpolitikájában, hiszen köztudott volt, hogy a KISZ reformszárnya indította el az intenzív diskurzust a könnyűzenészekkel.⁵⁸ Amit még az ötvenes végén hirdettek, az a nyolcvanas években már nem, vagy csak erősen megváltoztatott formában volt igaz: például a magaskultúra és a szórakozás kapcsolata, amelyről Bródy is szólt ezen a fórumon. A Kádár-rendszer elején azért is túrték nehezebben általában véve a könnyűzenét, mert még élt az elképzelés a legfelsőbb pártvezetésben, hogy a kettőt el kell választani egymástól. Szinte lenézték, sőt nem is tekintették művésznek azokat, akik a közönség szórakoztatásával foglalkoztak. A nyolcvanas évekre viszont – ahogy Bródy is megállapította – változott a helyzet, a párt a szórakozást az emberek teljesen szükséges tevékenységi formájának tekintette, nemigen zaklatta az ilyen művészeket, sőt ekkoriban már kitüntetésekben is részesített többeket.

⁵⁷ Uo. 36.

⁵⁸ Uo. 39–44.

Bródy, némileg átvéve a szocialista terminológiát, a szórakoztatási színvonal középarányosáról beszélt, amit a társadalom nagy átlaga fel tudott dolgozni, meg tudott érteni. Ugyanakkor elismerte – ezt már akkoriban a legfelsőbb pártvezetés is megtette –, hogy a beatzene azért bontogatta szárnyait némi késéssel Magyarországon, mert a technikai fejlődésben is elmaradt a Nyugathoz képest. Nyíltan megmondta: nagy lépésnek értékeli, hogy egyáltalán ott lehet a KISZ KB ülésén, mert tíz évvel korábban még őt is „a nyugati fellazítási taktika elemének” tartották a felsőbb vezetésben. Mereven elutasította, hogy a zenekarai fellazító politikát gyakoroltak volna, sőt hozzátette, hogy a koncertekre járó tömegek „politikai felhasználását” a KISZ-nek sokkal hamarabb meg kellett volna kezdenie. Azt is hangoztatta, hogy a nyolcvanas évek zenei irányzatait sem szabad elítélni, mint ahogy annak idején a beatzenét, és félelmét fejezte ki, hogy ugyanolyan retorziókat alkalmaznak majd az újonnan feltörekvőkkel szemben, mint korábban velük szemben. (Félelme igazolódott, mert egyes zenekarokat újra zaklatott a rendőrség, sőt bírósági ítéletek is születtek ellenük.) Bródy megjósolta, hogy ezeket a nyolcvanas évek elején elmarasztalt zenekarokat kis idő elteltével ugyanúgy el fogják ismerni, ahogy őket is. (Ebben szintén igaza lett: a Beatrice zenekar első lemezét ugyanaz a Bors Jenő adta ki 1988-ban az EMI-Quint vezetőjeként, aki az MHV főigazgatójaként még mereven elzárkózott ettől.) Nagy bátorságra vallott, hogy Bródy a bajok forrásáról is szólt: a zenészeknek az állam és a KISZ segítsége nélkül kell megteremtíteniük zenészi egzisztenciájukat – itt utalt a saját sorsára is –, holott művészi értéket hoznak létre. Igen világosan érzékeltette, hogy ha ez a folyamat folytatódik, akkor a zenészek teljes joggal utasítják vissza az állami beavatkozást zenészi munkájukba.

Nagy problémának látta továbbá, hogy az 1977-ben kezdődő „kis új gazdasági mechanizmus” idején az egyes vállalatok nagyobb szabadságot kaptak, és ezzel fordított arányban csökkent az állami beavatkozás. Ebben a helyzetben ugyanis az történt, hogy a zenei intézményeknél – jelen esetben leginkább az MHV-ra gondolhatunk – olyan intézkedéseket hoztak, amelyeket a vezetők úgy tüntettek fel, mintha állami utasítások lennének, holott csak az ő egyéni elképzeléseiket tükrözték. Így fordulhatott elő például – legalábbis ez az egyik reális magyarázat erre a kérdésre –, hogy Erdős Péter oly hatalomra tett szert az MHV élén. Igen élesen támadta a könnyűzenei szféra vezetőit – természetesen egyet sem említve név szerint –, akik véleménye szerint a legkevésbé sem voltak alkalmasak arra, hogy a kulturálódási-szórakozási formákat az ifjúság igényeinek megfelelően irányítsák. Többek között ebből a gondolatsor-

ből vezette le, hogy az ORI mellett létre kellett hozni az IRI-t, amely igazán gondját viselte volna a könnyűzenészeknek és a velük állandó kapcsolatban álló művelődési intézményeknek. Minderről addig nem szóltak hivatalos fórumokon, legalábbis a dokumentumok szerint ez volt az első eset. Távlati célként ráadásul, ha burkolt formában is, a gondolatsorban benne foglaltatott a többi állami zenei cég monopóliumának megtörése.

Bródy az akkor igen akutnak számító *csöveskérdésről* is ejtett néhány szót, áttételesen megint utalva saját karrierjének kezdetére. Akkor és a hetvenes–nyolcvanas évek fordulóján is arról volt szó ugyanis, hogy a fiatalok valami teljesen új szórakozási formát kerestek maguknak, merően elutasítva azokat a lehetőségeket, amelyeket az előző generáció kínált fel számukra. Az 1980-as KISZ KB-ülés idején a diszkó és a vendéglátó-ipari zene ellen lázadtak a csövesek, megteremtve ezzel a saját ellenkultúrájukat. E mozgalom élére állt Nagy Feró és zenekara, kifejezve azt az igényt, amely több százezer fiatalban megfogalmazódott. Bródy azt tanácsolta a KISZ KB-nak, hogy fogadja el ezt a szórakozási formát is, utalva az általa nagy formátumúnak tartott egyéniségekre. Külön megnevezte és kiemelte Nagy Ferót, aki szerinte hajlandó a párbeszédre, de utalt másokra is, mint akiknek a segítségével meg lehet szólítani az addig elhanyagolt ifjúsági rétegeket. (Mások, mint a KISZ vezetőségének tagja, Szász András, nem voltak ennyire elragadtatva a csövesek megjelenésétől; Szász a velük való gyors „leszámolást” indítványozta.) Bródy megjegyezte, hogy nem lett volna érdemes ellenük még ideológiai harcot sem folytatni, mivel attól úgysem szűntek volna meg sem a problémák, sem az azokat kísérő jelenségek, amelyeket a csövesek képviseltek. Felhívta a figyelmet, hogy a színpadi botrányok csakis abból keletkezhetnek, hogy a rendfenntartó szervek a zenekarok tudta és beleegyezése nélkül intézkedtek (gázspray-t és gumibotot használva). Még saját magára is utalt, amikor „botrányos előadások résztvevőjének” nevezte magát, aki többször beleütközött a törvényes rendbe. Azt állította, hogy a rendező szerveknek mindig a sztárok személyes befolyását kellett volna kérniük, a rendfenntartás így lett volna a leghatékonyabb.

A továbbiakban még sokan kértek szót, többek között Csavlek András, a KISZ KB tagja is. Csavlek a személyiségfejlődés és a diszkózene egymásra hatásával foglalkozott, hangoztatva, hogy egy olyan intézményre lenne szükség, ahol a könnyűzene és a színházi elemek, beleértve az akkor legmodernebbnek tekinthető lézertechnikát, együtt lettek volna megtalálhatók, s hatottak volna a személyiségfejlődésre is. (A Planetárium szolgáltatásai között végül megjelentek az ennek az elvnek megfelelő könnyűzenei motívumok.) Volt felszólaló, aki szerint a fiata-

lok már így is túl sokat kaptak, azért jelenhettek meg a csövesek is, mert már „jó dolgukban nem tudják, mit csináljanak”. Ugyanakkor az is elhangzott, hogy a könnyűzenei szakma nem kapott elég állami elismerést; Koncz Zsuzsát és Presser Gábort, a két kitüntetettet (előbbi Liszt-, utóbbi Erkel-díjat kapott 1977-ben) mint két fehér hollót emlegették. Szóltak egy másik végletről is (az információt Keresztes Tibortól kapták). Eszerint az újonnan levizsgázott 10 disc-jockey-ből 8 nem tud helyesen beszélni, és hiányos a szókincese.

Az MSZMP KB TKKO osztályvezető-helyettese, Knopp András is felszólt. Elismerte, hogy sem párt-, sem állami szervek nem foglalkoztak korábban ilyen behatóan a témával. Tökés viszonyok uralkodtak a szórakoztatásban, s a fiatalokat nehezen tudták értelmes feladatokkal ellátni, ezért nem is lehet csodálkozni a csöveskultusz elterjedésén. Az értelmes foglalkoztatás gondolatát tovább fejtegetve elmondta, hogy a kulturális minisztériumban éppen azért nem hoztak létre olyan alsztályt, amely a szórakoztatással foglalkozott volna, mert az úgynevezett magaskultúrától nem akarták a könnyű műfajt „leválasztani”. Ám ezt úgy is be lehet állítani, hogy nem foglalkoztak eleget ez utóbbival. Félig tréfásan megjegyezte, hogy az ifjúságot nem lehet leváltani, ezért a pártnak az őket képviselő zenekarokkal is tartania kell a kapcsolatot. Fehér Éva napirenden kívül előadta: amikor a kispesti textilgyári KISZ-rendezvényen Nagy Feróék felléptek, előtte együtt fociztak, játszottak a fiatalokkal. Az egész program nagy sikere azt bizonyította, hogy a csövesek irányába is lehet nyitni. A vita zárásaként Köpf Lászlóné szólalt fel, javasolva, hogy tudományos módszerekkel kutassák a csöveskérdést.

A felszólalások után a KISZ KB elfogadta *Az ifjúság szórakozása és a szórakoztatás feltételei fejlesztésének fő irányairól, és a KISZ e területen jelentkező feladatairól* című állásfoglalást. Ennek szövege az ilyenkor szokásos módon szóról szóra megegyezett a KISZ KB Intéző Bizottságának e tárgyban hozott javaslatával. Ebben leszögezték, hogy egyre több a szabadidő, emiatt egyre nagyobb az igény a szórakozásra, különösen a fiatalok körében. Ez „segíthette a beilleszkedésüket személyiségük fejlesztése révén a szocialista társadalomba”, ugyanakkor kikapcsolódási és művelődési igényeket is kielégíthetett. Viszont a különböző szórakozási formák a fiataloknál tömegméretekben jelentkeztek, amelyek divatszerűen fellángoltak, majd lecsengtek. A szórakozási formáknak „ideológiai mondanivalójuk” is van, amelyek befolyásolják az ízlést, az életmódot és a társadalmi értékrendet.

A KISZ KB elfogadta, hogy „A fiatalok szórakozásában a zene, a tánc, a játék mindig központi szerepet tölt be. Ezt a természetes jelenséget

nevelőmunkánkban figyelembe kell venni, és céljaink érdekében fel kell használni magatartásformáló hatásukat [...] A kiemelt figyelmet mindig a legszélesebb népszerűséggel rendelkező, tömeges vonzású szórakozási szokásokra, divatokra – napjainkban a koncertlátogatásra, a diszkózáshoz kapcsolódó formákra, a tánc, a szellemi és eszközjátékok vonzására – kell fordítani. Emellett *támogatnunk* kell – főleg, ha nevelési céljainkhoz közel állnak – a szűkebb körben vonzó, új keletű szórakozási formákat, irányzatokat: így például napjainkban a táncház-mozgalmat, a népzenei hullámot, a jazz-rock és a country-zenei irányzatokat és a várhatóan jelentkező »új hullámot«.»⁵⁹ A szokásos pártállami döntéshozó mechanizmushoz illeszkedve a KISZ KB javasolta, hogy az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága foglalkozzon a fiatalok szórakozásának kérdéseivel, majd a témát a Minisztertanács is vegye fel a napirendjére, és az állami szervek fogalmazzák meg a legsürgetőbb tennivalókat. A javaslat szerint a társadalomkutatásnak rövid és középtávon foglalkoznia kell a szórakozás, így a könnyűzene társadalmi hatásaival, elemeznie kell a nagy tömeghatású szórakozási szokásokat – ebben kapott fontos szerepet ekkoriban a csöveskérdés –, valamint vállalkoznia kell a külföldről érkező új divatok prognosztizálására. Felmerült a táncpedagógusok új trendeknek megfelelő továbbképzése, valamint a könnyűzenei képzés állami keretek között. Felvetették, hogy a művelődési és művészeti intézményeknek a szórakoztató funkciókat jobban kell integrálniuk, és hogy szükséges egy komplex szabadidőközpont létrehozása (ez lett a későbbi Petőfi Csarnok), amelynek persze komoly beruházáspolitikai feltételei voltak. Szorgalmazták a vendéglátó-ipari egységekben a zenei repertoár szélesítését, valamint az alkoholizmus visszaszorítását.

A KISZ KB a könnyűzenészek munkaviszonyának rendezését is javasolta, mert megélhetésük elég bizonytalan. (Ez egyértelműen a társadalombiztosításukra vonatkozott, amely problémát végül 1981-ben, amikor a könnyűzenei szakszervezet megalakult, orvosolták ugyan, de tény, hogy a könnyűzenészek anyagi jóléte nem ebből származott.)⁶⁰ A KISZ vezetősége szerint ugyanis csak akkor lehet a társadalmi, művelődéspolitikai célok támogatását várni a zenészektől, ha szociális biztonságuk

⁵⁹ Uo. 70.

⁶⁰ Például Nagy Ferónak a Nyugdíj-biztosítási Igazgatóság által megállapított nyugdíj összege jelenleg is mindössze 22 000 forint, amely az addig a hetvenes évek eleje óta minden gázsiból levont forintok után keletkezett. Azok a zenészek, akik hírnevüket máig megtartották, megélhetésük érdekében nyugdíjas koruk ellenére most is koncerteznek, fellépnek. A legnagyobb problémával azok a könnyűzenészek küzdenek, akik a Kádár-rendszerben híresek voltak ugyan, de ma már lényegében ismeretlenek. (Nagy Feró közlése 2006. november 22-én.)

ról is gondoskodnak. Mindemellett a vezetőség érdekes módon nem zárkózott el a szocializmustól olyannyira idegen menedzseri intézménytől sem. Úgy látta ugyanis, hogy akik anyagilag érdekeltek egy-egy könnyűzenei produkció sikerében, azok hatékonyabb munkát is végeznek a műfajban. Az állásfoglalás külön szólt a diszkózásról, támogatásról biztosítva ezt a műfajt, nem titkolva azonban, hogy a KISZ ismeretterjesztő kazettákkal, kiadványokkal igyekszik befolyásolni a diszkóknál foglalkoztatottakat. Ennek egyenes folyományaként ott megjelent volna a pantomim, a diaporáma, az irodalmi és a közéleti humor is, médiareklámmal kísérve. Mint tudjuk, ez a próbálkozás nem aratott különösebb sikert a valóságban, hiszen a fiatalok nem kulturálódni, hanem kikapcsolódni, szórakozni és ismerkedni jártak ezekre a helyekre. Emellett a KISZ KB a diszkótáncversenyekre is nagyobb súlyt helyezett, mert ebben is az ifjúság befolyásolásának eszközét látta.

A fenti elveknek megfelelően meghatározták a feladatokat. Ezek szerint a KISZ-alapszervezeteknek nagyobb szerepet kell vinniük a klubokban, művelődési házakban: mérjék fel a szórakozási igényeket; vállalkozzanak önálló és kiegészítő szórakoztató közösségi programok szervezésére; a KISZ közösségi fórumain foglalkozzanak többet elméletileg is a szórakozás kérdésével, ugyanakkor tegyék világossá, hogy a szórakoztatás, beleértve a könnyűzenét is, nem múló divat csupán, hanem folyamatosan jelen lesz (ezzel az idősebb korosztályok elzárkózását igyekeztek oldani). A megyei, járási, fővárosi és kerületi KISZ-bizottságoknak ugyanis feladata a területükön működő zenekarok, együttesek számára a publicitás megszervezése és a klubokkal való szoros együttműködés; adott esetben a műsorok programjainak összeállításába is beleszólhatnak. Természetesen a KISZ-vezetőket fel kellett készíteni minderre, a leendő vagy már gyakorló klubvezetőknek pedig el kellett sajátítaniuk a korszerű szervezési-módszertani ismereteket. Természetesen a KISZ KB Kulturális Osztálya mint ennek a területnek vezetője is kapott feladatokat. Eszerint részt kell vennie a szórakozási feltételek és körülmények javításában; el kell érnie, hogy a KISZ mozgalmi munkájában nagyobb szerepet kaphassanak a népszerű szórakozási formák (a rockzene és a diszkózás is); közre kell működnie az ezzel kapcsolatos kutatómunkában, és hozzá tartozott a könnyűzenei stúdió, illetve az ifjúsági könnyűzenei lap majdani felügyelete is. Ezenkívül fórumokat kellett szerveznie a szórakoztatóipar résztvevői számára, valamint az Építőtábori Bizottsággal egyeztetve ki kellett alakítania a mintául szolgáló szórakozási szokásokat. Végezetül a legújabb divathullámok figyelemmel kísérésére létrehozta egy munkacsoportot a Kulturális Osztály

felügyelete alatt, amely – a hivatalos megfogalmazás szerint – közreműködik a szórakoztató tevékenység fejlesztésében, valamint a fiatal szórakoztató művészek munkajogi, szociális problémáinak megoldásában.

Ugyanezen a KISZ KB-ülésen fogadták el a sokkal kritikusabb hangvételű *Az ifjúság szórakozásának néhány időszerű kérdéséről* című állásfoglalást is. Ebben gondként említették, hogy a nyári időszakban az üdülőhelyeken szűkösek a programok. Emiatt „fellépett a fiatalok körében a feszültség, amely sokszor deviáns magatartásformákban nyert feloldást”. A csövesek megjelenését részben ennek a helyzetnek a következményeként értékelték: „Végül az ifjúság körében fellelhetőek olyan csoportok is, amelyeknek az életmódjában, szokásaiban, gondolkodásmódjában kifejezetten negatív jelenségek mutatkoznak. Ezek a »veszélyeztetett« fiatalok általában nem, vagy csak alkalmilag dolgoznak. Rossz életkörülményeik, hátrányos családi helyzetük, környezeti konfliktusaik miatt a társadalom periferiájára kerültek. Életüket (már nemcsak a munka mellett, hanem helyette is) az életprogramként vállalt céltalan időtöltés és a szórakozás tölti ki. Ebben az életformában a minden más értéket kiszorító szórakozás már a hibás szokásrendszert konzerváló, elkülönítő hatást gyakorol, és így a társadalmi beilleszkedés megkönnyítése helyett annak gátjává válik [...] A társadalmi ellentmondások kiragadásával és abszolutizálásával az ifjúkori kilátástalanság illúzióját kelthetik [ezzel a váddal leginkább a Beatrice zenekart illették akkoriban]. A fiatalkorban természetes és szükséges erőfeszítések megkérdőjelezésével, lebecsülésével deformálhatják az értékrendet. Az ifjúkorra amúgy is jellemző elkülönülési, önállósodási törekvéseket meglovagolva társadalmi értékeink elutasítására, álértékek és álközösségek kritikátlan elfogadására is ösztönözhetnek. Erősíthetik a konformista életszemléletet és gyakorlatot, a társadalmi közömbösséget, a divathoz, szórakozáshoz kapcsolódó anyagi javak kizárólagos tiszteletét [...] A közreműködők orientálásával, hivatásuk, feladatuk és felelősségük elismerésével és tudatosításával keveset törődünk, így a szórakoztató műfajok művelői sajátos oppozíciós helyzetbe kerültek. A divatos szórakozási szokások tehát azért hordozhatják magukban a negatív hatások lehetőségeit is, mert befolyásolásukra, támogatásukra kevés eszközzel rendelkezünk, új szórakoztató divatok, szokások megteremtésével nem foglalkozunk. Ugyanakkor az ellenséges propaganda és tömegkommunikáció[s] eszközök terjesztik és céljaiknak megfelelően tudatosan felhasználják az új nyugati szórakozási divatokat.

A hazai ifjúsági szórakozásban elsősorban a spontán mechanizmusok érvényesülnek. A 60-as évek eleje óta az ifjúság körében igen népszerűvé vált zenei irányzatok is ilyen módon alakultak ki és terjedtek el (zene-

karok létrejötte, illegális műsorközvetítés, a szórakozási divatok spontán elterjedése és elhalása stb.). Az így születő szórakozási formák hatásait ugyan tudomásul vettük (támadtuk, megtűrtük, néha támogattuk), de valódi befolyásolásukra nem vállalkoztunk [...] Az új igényekre és szórakozási formákra a közművelődés ifjúsági intézményei sem építenek. Így az újabb keletű, divatos szórakozási szokásoknak megfelelő lehetőségek messze elmaradnak az igényektől. Ez pedig a pozitív értékeket csak esetlegesen hordozó informális csoportosulásokhoz, deviáns magatartásformák terjedéséhez, céltalan lézengéshez is vezethet. Vannak ugyan szórakoztatással foglalkozó intézmények [...], ezek teljesítenek is bizonyos részfunkciókat, de a szórakozás divatjaihoz sokszor csak utóéletükben kapcsolódnak. A szórakoztatás természetessége, a divatos műfajok popularitása, bizonyos spontaneitása természetesen nem viseli el a túlszabályozottságot, de igényli az irányítás orientáló, kibontakoztató, támogató, és bizonyos esetekben beavatkozó szerepét.”⁶¹

A csöveskultusz szociológiai kérdéseivel is foglalkozott ez az állásfoglalás. Eszerint széteső, alkoholista családokból származó, veszélyeztetett fiatalok jelentek meg ezeken a koncerteken, de munkásfiatalok, egyetemi végzettségű munkások(!), állami gondozottak és más lumpenelemek is csapódtak hozzájuk. Ugyanígy megemlésték az elfoglalt értelmiségi szülők elhanyagolt gyermekeit is. Az ő – a KISZ szerint látszólagos – felkarolásukkal futottak be karriert együttesek, mintegy álküldetéstudatot kölcsönözve maguknak. Ennek a tömegbázisnak így nagyobb publicitást adtak a sajtóban, ugyanakkor ezek a zenekarok a hivatalos médiából kiszorultak – állapította meg a KISZ KB. A dokumentum ezek után a könnyűzenei stílusokat (diszkó, rockzene) és a könnyűzenei intézményeket vette számba, mindegyiküknél igen élesen bírálva a hiányosságokat. Az ORI-nál például a koncertek ingadozó színvonalát és azt említették meg, hogy nem volt képes egyedül kielégíteni az ország ilyen irányú szükségleteit, míg az MHV-nál a zenei sokszínűséget hiányolták.

Ezzel szemben a KISZ-t igyekeztek a legjobb színben feltüntetni, mert az képes volt igényes könnyűzenei műsorokat szervezni ifjúsági találkozók vagy a FIN keretében. Azt is büszkén tudatták, hogy „Az utóbbi években külön figyelmet kapott a fiatal szórakoztató művészek támogatása, segítése, a körükben végzett mozgalmi tevékenység kialakítása, közéleti, politikai orientálásuk”.⁶² Ezen többek között azt értették, hogy 1976-ban sor került a szórakoztató művészek első ifjúsági parlament-

⁶¹ PII 289. f. 2/113. ő. e. 86–88.

⁶² Uo. 102.

jére, majd ezt követően megalakult önálló KISZ-alapszervezetük. Továbbá a nemzetközi ifjúsági eseményekre utazó delegációkban is szerepeltek, és a Fonográf, valamint a Kaláka együttes KISZ-díjat kapott. Azt is megemlégtették, hogy a KISZ Központi Művészegyüttese kísérletezősképpen könnyűzenei elemeket is felhasznált. Önkritikus hangot is megütöttek azonban, amikor a KISZ intézményi rendszerének a hiányosságairól vagy a divathullámokban rejlő lehetőségek kései felismeréséről szóltak.

A KISZ KB 1980. július 4-ei ülésének mintegy előkészítő szerepe volt az 1981. március 23–25-én megrendezett tatai rocktanácskozás⁶³ megvalósításában. Itt a KISZ KB ülésén elhangzottak köszöntek vissza, az eseménynek azonban tovább emelte a jelentőségét, hogy a könnyűzenészek dialógust folytathattak Tóth Dezső művelődési miniszterhelyettesel, Barabás Jánossal, az Állami Ifjúsági Bizottság titkárával és Lendvai Ildikóval, a KISZ KB kulturális osztályvezetőjével. Tóth Dezső kijelentette, hogy a könnyűműfaj „...bizonyos összefüggésekben és értelemben [...] egyenrangú bármely más művészeti ággal”,⁶⁴ és szükséges „felkarolni” a Rock Színházat. Ezzel szemben kikelt a punk- és újhullámos zenekarok ellen, mint amelyek társadalomellenes filozófiát testesítenek meg, mivel többek között a munka tagadására szólítottak fel. „...az ilyen típusú, társadalmon kívüliséget idealizáló, nem egy esetben a társadalmi intézményrendszert közvetlenül támadó, esetenként pedig politikailag provokatívan fellépő tendenciákat a gyakorlatban is ki fogjuk küszöbölni” – mondta.⁶⁵ Különböző pop- és rockegyüttesek akkoriban polgárpukkasztónak tartott, szerinte tiltani való neveit sorolt fel (közülük a Bizottság, az URH és a Kontroll Csoport bírt politikai töltettel), majd egy másik együttes refrénjét felhasználva hangzatosan és stílszerűen kijelentette: „Itt nem lesz szolid a Rita!”. Ezzel egyértelművé tette, hogy ezek nem szívesen látott (hallgatott) együttesek. Bródy János erre reflektálva kijelentette, hogy „Ezek a zenekarok nem tartoznak közénk”, amivel utólagos magyarázata szerint csak azt szerette volna a kormányzat tudomására hozni, hogy az ezekben az együttesekben zenélők valójában más művészeti és tudományágakban (festészet, irodalom, csillagászat) alkottak maradandót, zenésznek viszont amatőrök.⁶⁶ Bródyhoz csatlakozott Benkő László és Presser Gábor is, Hobo viszont – nem feledve,

⁶³ Az eseményről lásd: BOROS Lajos–CZIPPÁN György–FÖLDES Péter–SEBŐK János (szerk.): *Könnyűműfaj '81 – Popzene és környéke egy tanácskozás tükrében*. KISZ Budapesti Bizottságának Politikai Képzési Központja, Budapest, 1981.

⁶⁴ Uo. 52.

⁶⁵ Uo. 50.

⁶⁶ Bródy János személyes közlése 2006. március 9-én.

hogy nem sokkal korábban még ők is a tiltottak listáján szerepeltek – kiállt mellettük. A könnyűzenészek egy része azonban a profi és a (még) amatőr együttesek különválasztására tett kísérletnek (hovatovább Bródy árulásának) tartotta a kijelentést. A tiltás és a tűrés határán mozgó Beatrice zenekar tagjai (Nagy Feró emlékezősége szerint) ugyanígy vélekedtek, és attól tartottak, hogy őket is az újhullámos és punkzenekarok közé sorolja a hivatalos kultúrpolitika. A félelem nem volt alaptalan: Nagy Feróékát nem engedték felszólalni a tanácskozáson (a szervezők azt mondták nekik, örüljenek, hogy meghívást kaptak, és ingyen ehetek-ihattak a Mező Imre KISZ Iskolában). Az MHV igazgatója, Bors Jenő pedig kijelentette, hogy csupán azért nem indítanak ellenük polgári peres eljárást, mert nem kívánnak belőlük mártírt csinálni, a Beatrice ügyével meg egyáltalán nem kívánnak foglalkozni ezen az összejöveten.⁶⁷

Az ismertetett párt-, illetve a KISZ-állásfoglalást és az ahhoz kapcsolódó tanulmányokat felhasználva, az Állami Ifjúsági Bizottság, a Művelődési Minisztérium és a Belkereskedelmi Minisztérium bevonásával tárgyalt a témáról 1981-ben az MSZMP TKKO. E fórumon elismerték, hogy az ifjúság szórakoztatása az ifjúságpolitika szerves része, ezért állami feladat. Mint állandó problémát említették a szórakozásban megmutatkozó generációs ellentétet és az intézményrendszer hiányosságait – többek között az egész országot átfogó könnyűzenei koncertszervezés kiforratlanságát. Ennek kapcsán elmondták, hogy idegenkedtek a művészetek szórakoztató funkciójának elismerésétől, s fokozottan igaz volt ez a divathullámokra. A szórakozásnak és a szórakoztatásnak azért van különösen fontos szerepe a TKKO megítélése szerint, mert ideológiailag is befolyásolhatja mind pozitív, mind negatív irányban a fiatalokat, főleg akkor, ha a szórakozás kiszorítja az összes többi szabadidős programot. A TKKO azt is elismerte, hogy az üzleti szempontok kivételesen nagy súllyal érvényesülnek ebben a szférában, s ezt kevésbé ellenőrizhetik. Abban szintén önkritikát gyakoroltak, hogy a könnyű műfaj képviselői közül néhányat jobban meg kellett volna becsülni, a kitüntetések mellett akár anyagilag is. A szórakoztató zenét konkrétan is megemlítette az ekkor készült feljegyzés, mint amely hátrányos helyzetben volt a többi zenei irányzattal szemben, mert értéket nem hordozó tömegkulturális terméknek könyvelték el.⁶⁸

Külön említették a táncolást, amelyre felettébb érzékeny volt a hatalom, ugyanis kiszakadt a hagyományos könnyűzenei tánciskolák kereite közül, tehát kívül rekedt a közművelődés határain, s jóval nehezebb

⁶⁷ Nagy Feró személyes közlése 2006. november 22-én.

⁶⁸ MOL M-KS 288. f. 36/1981 11. ő. e. 171–199.

ben ellenőrizhették, mint a zenét; a TKKO félmondata erre utalt: „...az irányítás szempontjai bizonytalanná váltak, alkalmazásuk nem egységes”.⁶⁹ További nehézséget jelentett a pártirányításnak, hogy a táncpedagógusokat nem a kor kívánalmainak megfelelően alkalmazták, a fiatalok többsége a szocialista embereszmény legalapvetőbb vonásaival sem ismerkedhetett meg a táncórákon, mivel azok befolyása az ifjúságra gyakorlatilag megszűnt. Ugyanígy a szórakoztatás vadhajtásai közé sorolták azt a jelenséget, hogy a televízió és a rádió szórakoztató műsorainak túlnyomó többsége, szerintük, könnyűzene lett, emiatt a két médium nem tudta betölteni a szórakoztatásban nekik szánt szerepet.

Az ÁIB a fenti problémák kezelésére több javaslatot állt elő az ülésen: a zenei szórakoztató intézmények vezessenek naprakész értékelést, amelynek keretében figyeljenek oda a szövegre és az előadók magatartására is. Egyértelművé tette, hogy a „tűrt” és a „tiltott” kategória között a határvonal a művészetellenesség és a közismert társadalmi normák megsértése mentén húzódik. Ugyanakkor elismerte, hogy a popzenén belül többféle irányzat is elfogadható. A zenei irányzatokat szerinte jól képzett kritikai műhelyeknek kellett volna figyelemmel kísérniük és értékelniük. Felvetette, hogy néhány zenei általános iskolában vezessék be a jazz alapfokú oktatását, a könnyűzenei együttesek pedig olyan polgári társaságokat alakíthassanak, amelyek menedzseléssel is foglalkoznak, fizetésüket pedig a társaság tagjai szabhassák meg. Úgy tervezték, hogy a koncertszervezés céljára kiépítik az Express Ifjúsági és Diák Utazási Iroda országos hálózatát; az Iroda a különböző könnyűzenei rendezvényeken (többek között 1980. augusztus 23-án a Hajógyári-szigeten a „fekete bárányok” koncertjén)⁷⁰ már bebizonyította hozzáértését. Ugyanígy felmerült a későbbi Petőfi Csarnok megépítésének gondolata. A kistelepülésekre is odafigyelt az ÁIB: az Országos Ifjúsági Klubtanács és más amatőr művészeti tanácsok pályázatainak meghirdetésével szándékozott színesebbé tenni a vidéki ifjúsági klubok programjait.

A KISZ KB 1985. június 21-én tartott ülésén foglalkozott utoljára behatóan az ifjúság szabadidős tevékenységének fejlesztésével.⁷¹ Megállá-

⁶⁹ Uo. 177.

⁷⁰ A nevezetes koncert a mai Sziget Fesztivál „előfutára” volt, ahol 30 ezer ember csápolt a médiából részlegesen kitiltott zenekaroknak. Előzenekarként az A. E. Bizottság lépett fel, majd a Beatrice, a Hobo Blues Band és a P. Mobil következett. Ezen a koncerten lépett fel Nagy Feró a (közhiedelemmel ellentétben) *Nem nemzet csótánya* feliratú pólóban. A koncert végén a három zenekar közösen elénekelt a *Fekete bárány bluest*. (JÁVORSZKY Béla Szilárd–SEBŐK János: i. m. 368–371.; Nagy Feró személyes közlése 2006. november 22-én.)

⁷¹ PIL 289. f. 2/145. ó. e.

pította: „Az ifjúság szabadidős tevékenységének fejlesztése ideológiai, politikai és gazdasági szempontból egyaránt fontos. Az ifjúsági szövetség szükségesnek tartja, hogy ennek megfelelő figyelmet kapjon társadalmi életünkben.”⁷² A továbbiakban egyértelművé tette, hogy csakis a szocialista értékeken alapuló szabadidő-felfogás elfogadható, azaz a társadalmi vérkeringésből akkor sem eshet ki a fiatal, ha szórakozik. A KISZ-nek emiatt jobban be kell kapcsolódnia a szabadidő szervezésébe, aminek keretében ifjúsági egyesületek, társaságok jöhetnek létre. Ezeknek azonban szélesebb autonómiát szándékoztak adni, nagyobb felelősséggel együtt. A KISZ KB az állásfoglalás alapján határozatot hozott, amelyben szerepelt, hogy az üdülőkörzetekben komplex intézményeket hozzanak létre, amelyek a könnyűzenén kívül az egyéb szórakozási lehetőségeket is megadják. Ennek keretében javasolták az IRI műsorválasztékának bővítését és a klubok munkájának segítségét. Az állásfoglaláshoz tartozott egy ajánlás is, amelyben röviden az ifjúsági házak és parkok működését taglalták.

Összegzés

A 33 éves pártállami berendezkedés nem tekinthető egységesnek sem politikatörténeti, sem kultúrtörténeti szempontból. A megtorlás első évében a párt- és a KISZ-vezetők nem foglalkoztak – nem foglalkozhattak – behatóbban a könnyűzenével, hiszen a politikai rendszer megszilárdításán fáradoztak. Az élet azonban ment tovább: idővel új és még újabb zenei irányzatok jelentek meg a szórakozóhelyeken, s emellett már nem mehetett el szóltanul a pártállami vezetés. A jazz, a rock and roll vagy a dixieland muzsikákat kezdetben az imperializmus szálláscsinálójának nevezték, de alig telt el néhány év, máris bekerültek a „túrt” kategóriába. (Érdekes, hogy Nyugaton, beleértve az Amerikai Egyesült Államokat is, a rock and roll zene térhódításának hajnalán a hivatalos vezetés szintén ellenségesen nyilatkozott az új stílusról és tánctípusokról, mondván, hogy a bolsevizmus szószólói voltak olyan sztárok is, mint Elvis Presley. A piacgazdaság tényezői viszont gyorsan elhallgattatták ezeket a szólamokat, mert az államnak is anyagi érdeke lett a könnyűzene fennmaradása.) A „megtúrtté” válás jelensége aztán végigköveti a bő három évtizedet, természetesen mindig más-más műfajok esetében. A könnyűzenei palettán maradásnak azonban súlyos feltételei voltak: a rendszerrel való kiegyezés,

⁷² Uo. 9.

megbékélés (legalább látszatra), valamint az ideológiai semlegesség minimuma; a zenészek ezért cserébe megkaphatták a hírnevet, és mindent, ami ezzel együtt járt, kivéve a biztos, nyugati értelemben vett egzisztenciát. Mégis megállapíthatjuk, hogy leginkább akkor futott a magyar könnyűzenészek szekere, amikor a tervgazdálkodás gyeplőit kicsit lazábbra engedték. Ilyen korszak volt az 1968–1972, az 1977 körüli, majd az 1982–1985 közötti, végül a rendszerváltozás felé haladó évek sora.

A KISZ ehhez képest szintén változatos pályát futott be a kádári éra valamivel több mint három évtizedében. A kezdet kezdetén, 1957 és 1963 között, a „legvonalasabb” vezetők álltak az élén, olyan „balosok”, akiket később a „munkásellenzékhez” soroltak. Ennek megfelelően a könnyűzenei politikájuk is meglehetősen konzervatív volt, beleértve az új ruhadivat-hoz, zene- és tánckultúrához fűződő viszonyukat. A későbbiekben azonban olyan titkárok irányították a szervezetet, akik nyitottabbak voltak a zenei változásokra, ám azt mindig éreztették, hogy náluk van az irányítás – természetesen a párt megfelelő szervei után. Ezért nyilatkoztak folyamatosan a hivatalos sajtóorgánumban a párt direktíváinak megfelelően, és így fordulhatott elő, hogy a rocksztárokkal azonos oldalon a kommunista ifjúsági vezetők is megszólaltak az ifjúsági lapokban.

A politikai és a gazdasági helyzet változásainak megfelelően a KISZ helyzete is változott. Az új gazdasági mechanizmus idején például jóval nagyobb mozgásteret kapott a klubmozgalom felfuttatásában, mint a hetvenes évek közepén, amikor – ezzel összefüggésben – jóval kevesebb klub működött, és az ifjúsági lapokban is megfogyatkoztak a pop-rock oldalak. A hetvenes végék végén–nyolcvanas évek elején aztán a reformerek kerekedtek felül – az országos politikai viszonyokat leképezve – a KISZ-vezetésen belül is, ami erőteljesen éreztette hatását a könnyűzenei politikában. 1980-ban sor került például a tanulmányban is elemzett KISZ KB-ülésre, ahol Bródy János is hosszan felszólalhatott. Ugyanitt született egy állásfoglalás, amely lehetővé tette a popzene bizonyos áramlatainak felvirágoztatását – pártállami felügyelettel ugyan, de számos kiskapuvál. Ennek köszönhetően alakulhatott meg 1980 októberében a Szabadfoglalkozású Zenészek Szakszervezete, amely javarészt könnyűzenészekből állt, immáron biztos, ámde kevés nyugdíjat biztosítva tagjainak; szintén ennek eredményeként jöhetett létre a tatai rocktalálkozó 1981. március 23–25-én, amelyen a lehetőségekhez képest a legmagasabb fórumon – Tóth Dezső miniszterhelyettesel és a KISZ vezetőivel találkozással – mondhatták el észrevételeiket az érintettek. Ez utóbbi eszmecsere nem volt mentes az érzelmeiktől, kirohanásoktól és sértődésektől a könnyűzenészek, sőt a miniszterhelyettes részéről sem; ennek

elemzése újabb tanulmányt igényelne. A KISZ reformszárnya ezek után is sorra szervezte popmajálisait, szakszervezeti zenés rendezvényeit (ami kissé megosztotta ugyan a zenész társadalmat; lásd Beatrice-ügy),⁷³ és 1985-re sikerült megépíteni a Budai Ifjúsági Park méltó utódát, a Petőfi Csarnokot, ami mind a mai napig üzemel. A nyolcvanas évek második felében azonban érződött a monolit rendszer megingása, aminek következtében a KISZ már nem tudott hatékonyan tevékenykedni a könnyűzene irányításában sem.

⁷³ 1981. augusztusában az előző évi „fekete bárány” koncert sikerén felbuzdulva a könnyűzenészek szakszervezete is rendezett az Óbudai Hajógyár Szigeten egy koncertet, amire viszont a Beatricét – amely ekkor az egyik legnépszerűbb együttes volt – felsőbb utasításra nem hívhatták meg. A zenésztársadalom elhatárolta magát a zenekarától. Egyedül Presser Gábor mondta el az énekesnek, hogy rendőrségi nyomásra kellett őket kihúzni a fellépők listájáról; Nagy Feró 1981. augusztus 22-én feloszlatta zenekarát. (NAGY Feró: *„Boldog szép napok.”* Nagyferó Produkció Kft., Budapest, 2006. 152–155.)